

Dnesek

ROČNÍK II.

V PRAZE 23. ŘÍJNA 1947

CENA Kčs 3.50

Kdo se lépe osvědčil?

FERDINAND PEROUTKA

Obrazy z dnešního Ruska

RALPH PARKER

Zvláštní posel z Orly

Dr. VLADIMÍR HENZL

Jak se dívat na plnění dvouletky?

Inž. KAREL DOLEŽEL

Ztratili se učitelé, zůstali zaměstnanci

JAR. P. BLAŽEK

Je členství v ÚRO dobrovolné?

Dr. JAROMÍR PŠENIČKA

Veřejní zaměstnanci a ÚRO

FRANTIŠEK LOUBAL

Pravda o učitelstvu — Boj o čtyři miliardy ukončen - a co teď? — Politické stranictví a škola — Pensisté děkují — Bytová džungle — Ze Zlína — Po festivalu — Proč plakat? — Jaký byl Prager Tagblatt?

Národní umělec FRANTIŠEK LANGER,
dramatik a prozaik světové pověsti, shrnul právě svá
básnická poselství

o T. G. Masarykovi, Sv. Václavu, Praze
a ohrožené vlasti,
proslovené za války do britského rozhlasu, do knihy

BBC LONDÝN

Významný dokument našeho druhého odboje.
K dostání u všech knihkupců za Kčs 48.—,
Vydal Fr. Borový.

DNE 6. ŘÍJNA 1947 PŘIPADLA
při tahu čs. třídní loterie

HLAVNÍ VÝHRA MILION Kčs

na los čis. 6204

OPĚT A TO UŽ PO DESÁTÉ

u známé šťastné prodejny

ŠTĚSTĚNA
JAROSLAV ŘÍHA
PRAHA · NA PERŠTÝNĚ 2

O losy I. tř. nové čs. třídní loterie k zahajovacímu tahu ze dne 15. listopadu je již značný zájem a proto si je objednejte ještě DNES! Ceny losů: 1/6 Kčs 42.—, 1/4 Kčs 84.—, 1/2 Kčs 168.— a celý los Kčs 336.—

875

Nejhodnotnější politická literatura z nakladatelství FR. BOROVI

Jaroslav Stránský:

HOVOBY K DOMOVU

Druhé doplněné vydání, 562 stran, brož. 100 Kčs.

... *Čím tato všechna krásná slova a krásné myšlenky byly za války, dobře víme. A nepochybně, že pro náš budoucí život v míru budou učebníci víry v mravní hodnoty, které se nemění změnou času a prostředím. Národní osvobození.*

Vavro Šrobár:

Z MŮJHO ŽIVOTA

548 stran, brož. 120 Kčs, váz. 150 Kčs.

K spravedlivému pochopení slovenského problému přináší Šrobárovy paměti tolik materiálu, že každá knihovna — soukromá i veřejná — měla by si je opatřit. Svobodné Československo.

Ferdinand Peroutka:

TAK NEBO TAK

228 stran, brož. 70, váz. 95 Kčs.

Soubor úvodníků a článků, jimiž Peroutka bojoval o demokratickou linii života v nové republice a jež byly nejdiskutovanějšími projevy české poválečné žurnalistiky.

Winston S. Churchill:

VÁLEČNÉ PROJEVY

I. DOBOJE (1938—1940) II. VYDÁNÍ

Brož. 120 Kčs, váz. 155 Kčs.

II. NELÍTOSTNÝ ZÁPAS (1940—1941)

Brož. 90 Kčs, váz. 118 Kčs.

III. KONEC ZAČÁTKU (1942)

Brož. 70 Kčs, váz. 95 Kčs.

Další svazky jsou v tisku.

... *kdo chce znát dějiny poslední světové války, kdo chce vidět trochu podrobněji do dat a skutečností, má zde velkou příležitost k doplnění svých vědomostí. Není to jenom historie války, je to také charakteristika Churchilla jako válečného vůdce Velké Británie, je však i dokument, který nad všechny opačné projevy dokazuje, že společenství mezi velkými a malými národy může a musí trvat i v míru.*

Národní osvobození.

U k n i h k u p c ů

OBSAH DNEŠKA Č. 29: FERDINAND PEROUTKA: Kdo se lépe osvědčil? — **Dr FRANTIŠEK KAFKA:** O dobrý parlament. — **Inž. VLASTIMIL LOUDA:** Čím více — tím méně. — **O. PIKSA:** Mezi sociálními demokraty a komunisty. — **F. HUMLER:** Vzpomínky na první pozemkovou reformu. — **SPECTATOR:** Lidová správa v pohraničí. **G.:** Strach o peníze. — Za živa nebo po smrti? — Státní pohřeb ano - byt ne. — Spisovatelka volá o pomoc. — Volání po jednotě. — Ze Zlína. — Po festivalu. — Proč plakat? — Dva zbití novináři. — Listárna redakce.

VYDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

VYCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 3.50. — Dohledací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný zástupce listu redaktor Ed. Valenta. — Tiskne Melantrich, Praha II, Václavské nám. 38.

Dnesek

řídí Ferd. Peroutka

Obrazy z dnešního Ruska

V návštěvníku Sovětského svazu zanechá první dojem dalekosáhlá změna, která se děje po celé zemi. Projevuje se různě; tak ruská a ukrajinská města, která se postupně znovu stavějí, nebudou obnovena v duchu starého stavu, i když, jako ve Stalingradě a Minsku, byla větší na zničených budov postavena teprve nedávno, za Sovětského svazu. V občanské architektuře a jiných oborech se udála změna v pojetí, odklon od monumentalismu a smyslu pro kolosálnost. Vezmeme-li v úvahu přirozené přání zvětšit vítězství v pantheoněch a památnících, a základní požadavek moderního socialistického města, t. j. občanského střediska dosti velkého a mohutného pro masové demonstrace, nelze nepoznamenat, že plány pro obnovu sovětských měst dávají jejich obyvatelům naději nejen na vyšší životní úroveň, ale i na větší soukromí, život podobnější životu rodin v západní nebo střední Evropě, než bylo možno nebo i jen žádoucí v prvním třicetiletí po revoluci.

Něco podobného se děje také ve venkovských okresech. Významným rysem změn na ukrajinském venkově není velkorysost obnovovacího programu, o němž po celé Ukrajině svědčí svítivé nové došky a čerstvě nařezané stavební dříví na místě vyzábých koster a opuštěných ohnišť a vyvrácených bran. Významné je plánování nových budov. A o tom, že to není jen plán uložený centrálními úřady, ale plán, který, jako všechny sovětské úspěšné plány, pochází z vůle lidu, svědčí obraz rekonstrukce kolchozů, provedené dříve, než se v desetitisících válkou zpusťovaných vesnic a dědin úřady dostaly vůbec ke slovu. Kolchozníci vybudovali spojeným úsilím znovu vesnice, z nichž bylo vypáleno neméně než 85 procent domků. Způsob, jímž to provedli, napovídá, že sovětský vesničan zatím nabyl smyslu pro loyaltitu k obci, bránil mu, využít údobí nedbalé kontroly, a že je také určen ke změněnému způsobu života, zvláště v tom směru, aby měl více svobody v rozvržení svých volných hodin. Tady i ve městě se rozdíl mezi sovětským Ruskem a zbytkem Evropy zužují. A také tady tkví příčina v něčem, co může být nazváno niternou změnou.

Mohla být tato změna předvídána před deseti lety anebo vyšla z děsivých zkušeností, jimiž sovětský lid od té doby prošel? Takové otázky nemají zřejmě pro sovětskou vládu malý význam. Vidíme to ze zřetelné změny, na niž narážíme v poválečném Rusku v četných jiných polích lidské činnosti. Zachytit nové síly, které v sovětské společnosti uvolnily válečné poznatky, není bezpochyby lehký, úkol, zvláště když některé z těchto sil, tady jako všude, jsou nepopíratelně protisocialistické a nebezpečné v zemi, kde nesouhlas už z tradice nabývá podoby vzpoury.

V krátkém údobí těsně po konci války se zdálo, že úřady pramálo dbají změněné situace. Jak jsem poznal z vlastních zkušeností, byl obyčejný člověk na počátku roku 1946 bezpochyby stržen k náladě někdy chmurné a někdy zdivočelé, protože ani strana, ani vláda neměly úspěch, dovolávající se citů, o nichž — podle jeho zdání — ani nevěděly, že existují. Lidé volili komunistický blok a pilně pracovali na úmorném úkolu zlikvidovat hrozný odkaz války: jejich nálada však musila nutně dovést některé cizí pozorovatele k závěru, že masami sovětského lidu probíhá kvašení, které, trochu posílněno, by mohlo uvést stranu do vážných nesnází a přinést do sovětské domácnosti i zahraniční politiky změny. Otázka, zda měli prav-

du či nikoli, je dnes akademického rázu. Rozhodně se za posledních měsíců událo mnohé, co ukázalo, že sovětské předání vystihli náladu svého lidu a sáhli k dalekosáhlým opatřením, aby vyhověli požadavkům; tato opatření nepozbyla naléhavosti proto, že se otevřeně neprojevují v politické činnosti nebo tisku.

Pamatujeme na válečné utrpení sovětského lidu v celém jeho rozsahu a intenzitě, kdykoli zkoumáme sovětskou situaci. Nebyli morálně připraveni na válku; ořes, který utrpěli při vypuknutí války, byl větší než ořes, který jiné mocnosti, zatažené do konfliktu. Nebylo vlády, která by byla žádala tolik od svého lidu a ukládala mu úkoly, odsuzující svou obtížností a rozlehlostí jednu či dvě generace ke krutému životu, a která by si byla mohla tolik dovolit a dopustit, aby se lid podílel na její úzkosti a nebezpečí války. Jen proto, že sovětský lid věří, že vláda vynaložila největší úsilí, aby odvrátila válku, že byla úplně nevinnou obětí útoku, že šla dokonce tak daleko, že usmířila Hitlera, aby oddálila jeho útok a posílila se v obraně, jen pro tuto jistotu o vhodném postupu svých předáků stál sovětský lid za nimi v boji s celým srdcem. Otrěsnější než rána ze samotné války, byl výsledek toho, co válka odhalila v lidském charakteru. Uvykli tvrdému životu, ale ne ukrutnosti; utrpení a často nespravedlnosti, vzniklé v mladé a zápasící zemi administrativními poklesky, ale ne nespoutanému, lstivému a brutálnímu teroru, který sem zatahli Němci.

Při rozhovorech s prostým sovětským sedlákem z okolí domova Tolstého v Jasné Poljaně roku 1941, nedlouho po vytlačení Němců z oblasti, mne zarazil, vzpomínám si, nejvíce ořes, který tyto lidé zakusili při setkání se zlobou v povaze okupantů. Na otázku o nepříteli nemluví o zabíjení svých dětí, pustošení svého majetku nebo vypálení kostela. Mluvili s mrazivou hrůzou o rysech lidského charakteru, jaké si patrně ani neuměli představit. Takoví lidé vyšli z války s menšími ilusemi, někdy i s cynickými názory o lidské povaze. Děti, které viděly, jak mučí jejich rodiče, muži a ženy, kteří přihlíželi morálnímu úpadku německého lidu z vězeňských táborů a ubikací pro nucené pracovníky, partyzáni, kteří číhali a skrývali se na pokraji vesnic, v nichž nepřítel prováděl svou okupantskou politiku, se nedají právě snadno přesvědčit sovětskou výchovou, že plnější, šťastnější a lidštější život čeká další generace.

Zdá se, že tento morální problém dospěl do vědomí nejvyšších míst strany asi před rokem, a že našel nejpádňější výraz ve vážné, i když trochu těžkopádné výzvě Andreje Ždanova, který povolal sovětské spisovatele k úkolu řešit duchovní problémy ruského lidu ve spolupráci s vládou. Spisovatelé mají jít mezi lid, žádal Ždanov, studovat jeho problémy a činit je námětem svých her a knih. Od té doby uvedlo ruské divadlo, stále nejúčinnější mravní síla v Sovětském svazu, několik her, trochu jalových ve svém didaktismu, nicméně však zaměřených k morální rehabilitaci. Žádnému ruskému spisovateli se však zatím nepodařilo najít prostředek, který by přesvědčivě odhalil sovětský poválečný charakter. Vytváří se kousek po kousku v dílech Leonida Leonova, Alexandra Fadějeva, Kaverina, Ilji Ehrenburga a jiných. Ještě včera nabírala kampaň proti pesimismu, poválečnému cynismu a sobectví spíše negativní než pozitivní formu: v ostrých útocích na J. P. Sartre'a, Céline, proti subjektivismu v umění, a vyřazení her Somerseta Maughama a řady ruských autorů, jejichž hry byly posuzovány jako ideologicky prázdné, z repertoáru sovětských divadel. Je však důležité poznamenat, že političtí předáci ne-

volají po komunistické propagandě v umění, nýbrž po morálně zdravém didaktismu a duchu bližšímu atmosféře učebny než politické schůze.

Tento zápas mezi čistým estetismem a moralismem v sovětské literatuře a uměleckým světem se do jisté míry podobá sporu mezi vyznavači Ruskina a Whistlera v 19. století v Anglii. Po čtyřech letech oddané služby válce, kdy sotva bylo napsáno slovo, které nesloužilo vítězství, ptají se někteří sovětské spisovatelé sami sebe, mají-li dále ovlivňovat psaním události anebo měl-li být spisovatel zařazen do systému politických a mravních hodnot, který se rozhodla komunistická strana opravit. Je povinen přispět k zlepšení života ruského lidu? Předpokládat, že četní z těchto spisovatelů neprošli údobím povážlivé nerozhodnosti, by bylo nesprávné. Avšak jako Ruskin v Anglii, i tady moralismus vyhrál.

Hledáme-li důvody pro eventuální shodu se směrem strany, musíme pamatovat, že apel ruského lidu, jejich čtenářů, kteří se dají tak snadno svést literaturou a jsou tolik hladoví po morálních vůdcích v poválečné době, je neméně naléhavý než apel strany. Válka zanechala Rusko tak nestálé a duševně chudé, že jen málokterí spisovatelé mohou odolat tomuto požadavku. Literární politika komunistické strany je zaměřena daleko a málo se ohlíží na okamžité taktiky, výhru voleb nebo konsolidaci síly. V tomto smyslu pracuje těsně s výchovným systémem dnes rovněž plně zapojeným do úkolu rehabilitovat sovětskou morálku, který v sobě zahrnuje obnovu rodinné důstojnosti a četných jiných tradičních ctností. Soudí se, že není místa pro honbu za sensací, nezdravou nervositu, protože obojí znamená dekadenci, fantasii a sexuálníost.

Válka odhalila v ruském lidu nové vnitřní kvality, a vedla k patrnému vzrůstu sebeúcty. Také toto vytvořilo situaci, s níž vláda musila počítat. Muži se vrátili z armády málo úzkostliví, než aby dále slepě sloužili. Lidé, zaměstnaní na vedoucích místech, mi řekli, že dělníci jsou nyní méně duševně závislí, a pracují přece déle než před válkou, protože znají důvody své práce a cíl svého úkolu. Na statcích je to zvláště nápadné. Hluboká změna, která se jeví v organizaci, ale která pochází z požadavků veřejného mínění, byla letos zavedena do kolchozní praxe. Odpovědí na všennárodní žádost, kterou vyslovil Andrej Andrejev ve zvláštní komisi, bylo loni v únoru, že komunistická strana se usnesla na řadě opatření, jejichž hlavní tendencí bylo zavést do plánovacího principu organizovanou práci na kolchozech v nejmenší možné míře. Jinými slovy, každý rolník a zemědělský dělník musil vědět, co se od něho očekává, a co víc, musil být uvědoměn, co sám získá za uspokojivou práci. Toto mělo určit systém odměn na kolchozech. Hlavní příjem zemědělského dělníka tvoří jeho podíl na celkovém výnosu statku; nyní má však přednostní nárok i na výnos půdy, na níž pracuje, překročí-li plán. Tak osm až čtrnáct dělníků, jimž bylo svěřeno pole k obdělávání, má právo podržet jistou část. někdy až 25 procent z úrody, přesahující plánovanou kvotu. Jak jsem mohl pozorovat za nedávno cesty po Ukrajině, působilo při letošní skvělé úrodě toto ustanovení velmi povzbudivě. Odpovídá také stále vzrůstajícímu přání sovětského lidu po větší nezávislosti.

Tento směr nyní velmi bedlivě sleduje komunistická strana, která, o čemž nemůže být pochyby, bude usilovat o úlevy v budoucích nařízeních. Státní podpora, věnovaná oživení družstevního hnutí, které vytváří skupinu obchodníků z povolání mezi sedlákem a konsumentem, a zmenšuje tak nehospodárny příliv lidu z venkova na městské trhy, je dalším znamením úpravy, která mimo jiné má též nalézt východisko pro instinkty probuzené nebo oživené válečnými zkušenostmi. Tentýž postup lze pozorovat v opatřeních, učiněných k přesídlení na Daleký Východ. Četní bývalí vojáci, kteří by se sotva mohli uplatnit v továrně nebo usadit na statku, nebo ti, kteří si

po ztrátě domova nebo rodiny přejí začít nový život, využívají poměrně štědrých výhod, nabízených usedlíkům na Sachalinu, Kurilských ostrovech, Kamčatce anebo někde v okolí města, které bývalo Královcem a nyní se jmenuje Kalinin podle státníka, jenž se více než kdokoli jiný zabýval posuzováním problémů ruského srdce po válce.

Intensivní zájem o svět za sovětskou hranicí, který je významným rysem sovětského dneška, nemůže být po právu popisován jako znamení nespokojenosti s vnitřními poměry. Projevuje se stejně v nejloyálnějších podpůrcích současného režimu jako mezi ostatními, ačkoli v odpovídajícím odlišném stupni obdivu pro cizí ideje a metody. Zdá se, že přímý styk s cizinou, přímý nebo prostřednictvím literatury a rozhlasu, povzbuzuje pocit netrpělivosti, s nímž nemálo Rusů pozoruje nevykonnost svých byrokratů. Uspěšuje také proces, jímž Sovětský svaz získává to, co potřebuje nejvíce, jestliže má být život jeho obyvatel zlepšen: zdravou tradici v praxi státní správy. Tlak, který vykonávali vysloužilí vojáci na korupční nebo neschopné úředníky, došel výrazu v opatřeních strany a vlády sotva méně dalekosáhlých než opatření, která jsou dnes zaváděna k regulaci zákona. Významné je, že nejdůležitější z nich mají chránit takové množství soukromého majetku, jaké jednotlivec smí mít a zanechat svým dětem.

Postupně stále lépe poznáváme v poválečném Rusku změněný způsob života jedince, který je stále vnímavější a žádá stále více poučení a více odpovědnosti, sám citlivější v kriticismu a netrpělivější při nedostatku. Úspěch, s nímž bude Sovětský svaz pokračovat v konsolidaci poměrů, závisí na tom, do jaké míry se zařídí, aby byly uspokojeny nové tužby obyvatelstva tohoto státu.

Ralph Parker

poznámky

Je členství v ÚRO dobrovolné?

V úvodníku »Svobodných novin« o zaměstnancích bez definitivy jsem před časem napsal: »Dospělo se až tam, že spoluzaměstnanci dávají leckdy souhlas k vyřazení druhá s lehčím srdcem a pro malichernější záležitosti, než by to byli s to učinit kapitalisté, jimž se připisují srdce kamenná. Třeba požadovat proto, aby úřady ochrany práce statečněji odmítaly souhlas k odstranění zaměstnanců pro malicherné příčiny, nepodléhaly tlaku žádné strany, neudělaly shovívavý souhlas jen na přání té či oné politické skupiny nebo instituce, a rozhodovaly skutečně nestranně tak, aby se odborná kvalifikace, poctivost a řádné plnění povinností staly hradbou, za kterou neproniknou záškodné pletichy.

Dostalo se mně neoficiálních projevů souhlasu, ale také polooficiální výtky, že úřady ochrany práce byly článkem dočtený neprávem.

Případ, který podle dokumentárního materiálu bude tu vylíčen, mohl by být sice příspěvkem k vyvrácení výtky, že úřadům ochrany práce se ubližuje bezdůvodně, ale to buď jen podružnějším účelem jeho zveřejnění. Hlavním důvodem nechť je poučení, že členství zaměstnance v ÚRO není dobrovolné, byl by zákon říkal pravý opak. Nuže, co se stalo?

U firmy Belka, aka. strojírna v Přerově, byla po delší dobu zaměstnána úřednice M. Nestala by se nechtěnou hrdinkou této historie, kdyby se nebyla rozhodla vystoupit z ROH, jehož byla před tím členkou. Vzpátlí na to totiž byla předvolána před závodní radu a vyzvána, aby svůj výstup odvolala. Když odmítla tak učinit, usnesla se závodní rada požádat ředitelství podniku, aby se sl. M. byl služební poměr rozvázan, s nevinou doložkou, že jinak osazenstvo podniku vstoupí ihned do stávk. Navíc, jak to bývá, odůvodnila závodní rada svůj požadavek nejen výstupem sl. M. z ROH, ale i neurčitým náznakem ještě, že protektorátní minulost sl. M. není dost jasná. Ředitelství podniku nejdříve se pokoušelo docílit, aby závodní rada od tohoto požadavku upustila, míníc, že se jedná o pracovní sílu mimořádně zdatnou, ale poté podlehl nátlaku a požádalo úřad ochrany práce v Přerově o sou-

hlas k rozvázání pracovního poměru. Svému nazírání na věc dalo jen výraz v žádosti, která začíná slovy: »Na nátlak závodní rady se žádá...« (Strach č. I.).

Během řízení nezbylo úřadu než zjistit, že minulost sl. M. po stránce národní spolehlivosti je nejen bez kazu, ale že dokonce osvědčila při nejmenším zvláštní srdnatost, když byvši nasazena v říši, utekla a vydala sebe i otce persekuci okupantů. Není bez zajímavosti, že při tomto výletu do minulosti přišlo se na toto: Zatím co sl. M., unikajíc práci v říši, skrývala se před okupanty, člen závodní rady, který o akci nejvíce se zasloužil, rekreoval se v klidu na Heydrichových zotavovacích pobytech. Uvedené skutečnosti úřad ochrany práce v Přerově zvažil, ale pak nicméně souhlas k rozvázání pracovního poměru dal. Vystoupení sl. M. z ROH, jehož členství je podle zákona dobrovolné, muselo být jediným důvodem, s doložením, že třeba přihlížet k tomu, aby chod podniku nebyl rušen. (Strach č. II.)

Sl. M. neměla zřejmě dost porozumění pro nerušený chod podniku, neboť podala odvolání k senátu správního výboru okresního úřadu ochrany práce v Olomouci, tvrdošjně se dovolávajíc toho, že její někdejší členství v ROH je, resp. bylo podle zákona dobrovolné, a že za počín v rámci svých občanských práv nemůže být přece persekována. Než její odvolání bylo i touto nadřízenou instancí zamítnuto. V důvodech bylo jí řečeno poněkud rozpačitě, že opravdu není proti ní žádných námitek, a že je to opět jen »zájem o nerušený chod podniku«, který vedl senát k rozhodnutí, že sl. M., třebaže se neprovínila, je bez místa. (Strach č. III.)

Případ by tedy nasvědčoval tomu, že členství v ÚRO je povahy donucovací. Pozoruhodný moment! Neméně pozoruhodné jsou další: Nejde jednak o případ ojedinělý, jednak ani o dobu, ve které byohom měli ještě právo mluvit o porevolučním zmauku. Nejvíce pozornosti zaslouží arci skutečnost, že i úřady, případně instituce povahy úřední u nás proti svěmu lepšímu svědomí podléhají teroru. (Strach č. I., II., III.)

Dr. Jaromír Pšenička

Pravda o učitelstvu

Nedostatek učitelstva byl předmětem úvah v mnohých státech denního tisku s různým zabarvením.

Ano, to prý je nedostatek učitelského idealismu, zkaženost poválečných poměrů mezi studující mládeží, neodpovědnost vůči státu, málo osobní disciplinovanosti a občavosti, snaha po rychlém výdělku a tak podobně. Zatím těch, kteří se chtějí stát učiteli, je asi tisíc ročně. Jsou to absolventi učitelských ústavů, doplňující profické řady, pohotovi odborně a ideově, aby plnili veliký úkol vychovávat a učit čestně a odpovědně, jako minulé generace učitelské. O těchto přece nicdo nemůže říci, že by nás nevychovaly dobře.

A tak se rozjedou do nejdolejších koutů země mladí učitelé s plným nadšením za svým posláním. Pak přijde hodně práce ve škole, noclehy na židlích v kabinetě, boj o střechu nad hlavou a o stravování, záplava neplacených funkcí, a po několika měsících marného čekání královská odměna 1910 Kčs měsíčně, slovy: jeden tisíc devět set deset Kčs. Tu je kámen úrazu. Učitel, je-li svobodný, nevystačí při sebe skrovnějším sparfanském životě a živoři. Je-li ženat, je to úplná katastrofa. Zaplatí-li 25 až 30 Kčs za běžný oběd a téměř tutéž částku za večeri, nedostává se mu v druhé polovici měsíce na holé živobytí, nájemné, o kulturních potřebách ani nemluvě. A když se sjedou po 18 měsících tyto »neproduktivní živlové« k dalším zkouškám, hovoří jeden jako druhý. Výsledek je vedlejší zaměstnání, hledání cest k útěku ze služby, nespokojenost ve službě, která neuživí je a jejich rodiny. Učitelské a profesorské záložny mohly by o tom podat důkaz pravdy. Vidí-li učitelé, že jejich žáci, 15—18letí chlapi jako úředníci mají po právu až 2500 Kčs měsíčně a byt se stravou, tu vědomí o hodnocení jejich práce musí klesnout k zatrpklosti. A nejsou to jen mladí, ale i ostatní učitelé, třeba s 30letou službou, jejichž platové ohodnocení práce je výsměchem mezi platy různých ředitelů národních podniků, lidíček v sekretariátech, národních správčů. Národ Komenkého (když už si tak rád říkáme) a vláda jeho vůči necht si připomenout slova z listů velkého učitele národů: »Za vůdce mládeže a za dozorce budtež ustanovování mužů přičinliví, nouďří a rozvášní, kteří budou jako všely, toužící dělati med. Třeba se také starati o slušné vdržování těchto věrných služebníků, aby nemusili utíkatí z hladu a opouštěti toto posvátné povolání, kteří by spokojení, dobří mužů, plně pracovali pro mládež a obec.«

Bez spravedlivého hmotného hodnocení práce nemůžeme

čekat, ani se spolehat na tradiční učitelství, který je a žije; jinak by již dávno zely učebny prázdnotou. Je pravda, že každý má přinést oběti v mimořádných poměrech, ale otázkou zůstává, kam až oběť má jít, je-li nejvyšší mez, v níž zaměstnanec úplně živoří, ještě oběti, nebo zdali nejde již spíše o třídní a hospodářský útlak. Nenapravíme-li tyto chyby, budeme-li jen psát, že učitelství je vlastně apoštolát, že učitel, který vystoupil ze služby pro své lepší, beztak za nic nestál, pak krísi, která hrozí školství z bidných materiálních podmínek učitelstva, neodstráníme. Povleče se ke škodě školy, generace a kulturní úroveň lidové demokratického zřízení našeho státu.

Vysokoškolské vzdělání učitelstva, o jehož nutnosti není sporu, je otázkou také hmotnou. Učitelské ústavy přestanou letošním školním rokem dotovat školskou správu učitelství kandidáty. Pedagogické fakulty začínají práci s mízivým počtem posluchačů, kterých letos bude více, ale k úhradě personálního schodku školským úřadům nestačí. A proč je tak málo posluchačů? Při podpisu dekretu o vysokoškolském vzdělání učitelstva řekl pan prezident, že už to mělo být dávno. Ano. Pečují-li vysokoškolák-zvěrolékař o zdravotní stav vepřika, drasticky přirovnáno, má právo i naše dítě, aby péče o ně byla svěřena nejlépe připravenému učitel. Dokud však nebude zdůrazněna a zaručena vysokoškolská úprava služebních příjmů, dotud bude pro učitelstvo vyšší vzdělání hospodářskou příčizí, neboť člověk vřdycky myslí na budoucnost, oprávněné výhody z vynaloženého úsilí při studiu, a může snad doufat o náležitou odměnu za duševní práci. Tu nastává pouhopouhý boj i zajištění nejnmutnějších pozemských statků k zachování existence, a tvrdý životní realismus se veře zcela podle vybláňovaných doktrín i do spiritualisticky založených dušiček učitelských.

Je nasnadě, že nezájem o učitelské povolání u absolventů hlásících se na universitu koření jen a jen ve špatných vyhlídkách hmotných. Nebylo by jim na závađu odlehle působiti, které sdílejí s učitelem také lékaři nebo duchovní, mající podobné ideové poslání. Naším politickým stranám, tušícím volební zápas, které zvláště nyní cítí tolik s veřejnými zaměstnanci, je záhodno připomenout, že manévrování s učitelstvími korunami není jen věci stranické agitace, ale eminentní zájem státní. Rádná výchova lidu spokojeným učitelským kolektivem je pro základy státu podstatnou podmínkou. Učitelé a profesori, i když jsou dnes přebliženými činíky v národním celku, zůstávají důležitým faktorem veřejného dění, spolurídí a působí na směr myšlenkového vývoje národa vydatnou měrou.

Řekněme naplno, je učitelská bída v národě Komenkého! Národe, nebo chcete-li, lidé, jenž se chystáš k jubileu 600letého trvání slavného učení Karlova, pamatuj, že vegetují ti, kteří vychovávají budoucí pokolení. B. K.

Veřejní zaměstnanci a ÚRO

Domnívám se, že je nutno říci veřejně několik slov o poměru ÚRO k veřejným zaměstnancům. Není možno je považovat stádně, není ničím odůvodněné jim předhazovat, že se na př. musí srovnat jejich platy s platy ostatních kategorií ve službách soukromých a to všeho druhu. Víme přece, kolik se platí podle úředních mezd a kolik se platí ve skutečnosti, to je na černo. Jen se obraťte na př. na stavebnictví, aby vám řeklo poctivou pravdu, a uvidíme, že platy veřejných zaměstnanců vůbec se tu nedají srovnávat. Tedy takovou neupřímnou hru si veřejní zaměstnanci nezasloužili.

Veřejní zaměstnanci jsou nyní v jednotné odborové organizaci ÚRO. Každý rozumný veřejný zaměstnanec s tím souhlasí, ale musí ho urážet, není-li s ním jednáno tak jako s ostatními kategoriemi. Víme přece všichni, že s tou letošní říjnovou a vánoční výpomocí nejsou veřejní zaměstnanci spokojeni. Vřdyť je to obnos tak na jedno ušití šatů a to bez látky. Odpovídá-li ÚRO na tuto nespokojenost ústy svého předsedy a dokonce pomocí rozhlasu, že veřejní zaměstnanci na tu »úpravu« odpověděli zvýšením přihláškami do ÚRO a že počet vystoupilých je daleko menší, tedy je to neupřímná hra a také nedůstojná hra. Veřejní zaměstnanci, kdyby jim bylo dáno na vůli, zda mají zůstat v ÚRO anebo si založit svoji samostatnou odborovou organizaci, tedy rozhodně převážnou většinou odpoví — založení samostatné odborové organizace. Tak tedy zní pravda a tuto pravdu si nesmí ničím zastírat vedení ÚRO, neboť by se mu pak muselo vytknout, že si vůbec není vědomo sociální bída veřejných zaměstnanců.

V poslední době ozvali se k této bídě mimo jiné dva poslanci, ale ačkoliv patří téže politické straně, jak diametrálně se od sebe lišili! Jeden s plným porozuměním ukázal na bídu, která mezi veřejnými zaměstnanci opravdu je, a druhý se snažil dokázat, že jsou veřejní zaměstnanci tím milodarem (výpomocí) naprosto spokojeni a houfně se hlásí do řad ÚRO, aby prý dali tím najevo svou spokojenost. Oba pánové by si měli ten poměr vyjasnit v lůně svého klubu.

Zdá se, že ÚRO si začíná osvojoval daleko více úkolů politických než odborářských. Není to správné. ÚRO je a musí zůstat především odborovou organizací, kde dojdou spravedlivého sluchu a zastání všechny kategorie zaměstnanecké, ať veřejné anebo soukromé, a to bez rozdílu ke které politické straně patří. Nutno nazvat vtípem odpověď na telegramy zaměstnanců jednoho podniku, kteří se zastali svého vedoucího, jenž byl divným způsobem ze svého místa odstraněn a jistě byl také členem ÚRO: není prý možno brát tento zřejmý hlas lidu v úvahu. Telegramy hrozily vystoupením z ÚRO. Ale tomu se nemá nikdo z vedoucích ÚRO posmívat, nýbrž má se podívat, zda to není poslední volání o pomoc proti zvlí. ÚRO by nikdy na takové volání nemělo odpovídat, dokud by si rádně celý případ samo a nestranně nevyšetřilo.

Na druhé straně je také nutné, aby vedoucí činitelé jednotlivých zaměstnaneckých svazů v ÚRO měli více pevně páteře a když jednou přijdou s určitým návrhem, tedy musí za ním stát, jak v rámci ÚRO tak i vůči politickým stranám. To se v posledním případě u veřejných zaměstnanců nestalo. Vedení Svazu se podřídló a ani členstvu své kategorie pořádně nevsvětlilo, proč tak učinilo anebo komu se podřídló!

Ať se potom ÚRO nediví, že převážná většina veřejných zaměstnanců se dívá na ÚRO křivým okem; je tam organizována z jakéhosi donucení, diktovaného jednak strachem a jednak vědomím, že se zatím nic jiného nedá dělat. Sám jsem stoupencem jednotného odborového hnutí, ale přitom si nezastírám nedostatky, které ta dnešní jednotná odborová organizace má. Nutno si to poctivě uvědomit. Jen tak se upevní jednotné odborové hnutí, jen tak si získá důvěru všech svých členů a nebude ji v žádné kategorii ztrácet: když ukáže, že jedněm není až příliš pečlivým otcem a druhým zlym otcem. Jinak by bylo vskutku poctivější, kdyby ÚRO řeklo naplno: Ty a ty kategorie považujeme za své jádro, o které se staráme dobře a budeme se i o ně tak dále starat, a ty ostatní považujeme jen za trpěné, které ve své organizaci musíme mít, ale starost o ně nám dobře nesedí. — Bylo by to mužné a snad by to pak vedlo mnohem lépe k domluvě a dorozumění než ten dnešní zastírací stav.

Politici předáci mluví nyní veřejně o nové pragmatice veřejných zaměstnanců. Upouští od automatického postupu, který byl tak spontánně slíben hned po osvobození a zaručoval největší míru spravedlnosti při rádné kvalifikaci. Ale nyní mluví o tom, že při postupu nebude záležet na délce služby, na stáří, ale jen na tom, jak prý se osvědčil. Zdanlivě velmi pěkně řečeno, ale jaká pohroma by to přikvačila na veřejné zaměstnance, jaké protekcionářství, především politické by z toho vybuchelo. Toho jsou si vědomi jenom veřejní zaměstnanci sami a nikdo jiný. A zase je při tom pozoruhodné, že takto mluví politikové, ale ÚRO, jejíž je to vlastní starostí, mlčí, nezaujímá stanovisko, jako by se jí to vůbec netýkalo.

Tak tedy vypadá skutečná situace a takový je — bohužel — poměr ÚRO k veřejným zaměstnancům. Nutno ho řešit, neboť si všichni a tedy i ÚRO musí uvědomit, že stát se spokojeným zaměstnanečtvem stojí a roste, ale s nespokojeným nesporně upadá. Kdo si tohle nechce uvědomit, ten to nemyslí nejen s těmi veřejnými zaměstnanci, ale ani s naším národním a státním životem upřímně.

Ať jsou mi tato příkra slova prominuta, ale nemohu jinak než napsat to tak, jak to z denního styku vidím a jak to také opravdu je!

Fr. Loubal

Boj o čtyři miliardy ukončen — co teď?

Zákonem č. 143 ze dne 3. července 1947 o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou byla uzavřena jedna kapitola tohoto, kdysi tak velkého majetku.

Kdo sledoval celý boj o tento majetek, třeba jenom z povzdálí a z tisku a zná alespoň trochu současné politické

dění, dovede si zhruba učiniti představu, co námahy bylo třeba vynaložit, aby tento majetek zůstal pohromadě. Bylo mnoho těch, kteří se cítili oprávněni mluvit do celé záležitosti, méně již však bylo těch, kteří měli na mysli pouze trvalý prospěch a rentabilitu podniku se stanoviska národohospodářského i celostátního. Nyní, kdy je již o majetku rozhodnuto, je důležité položit si otázku, kdo tento majetek v budoucnu bude asi spravovat. Pohledme, co říká zákon 143 ze dne 2. července 1947; v § 6, odst. 1 a 2 tohoto zákona je stanoveno:

»Majetek tvoří samostatnou jednotku po stránce právní, hospodářské a účetní, spravovanou představenstvem.« a dále: »Představenstvo se skládá ze 16 členů, z nichž jmenují jednu čtvrtinu ministři vnitra, zemědělství a průmyslu, dvě čtvrtiny zemský národní výbor v Praze a to čtyři z jihočeské oblasti; jednu čtvrtinu volí zaměstnanci na převedených statcích a podnicích. Za každého člena je jmenován nebo volen náhradník. Funkční období jest tříleté.«

Tolik říká zákon, a nyní záleží na tom, zda a jaké prováděcí nařízení vyjde k tomuto zákonu. Tak, jak záleželo zaměstnancům podniku na tom, aby majetek zůstal pohromadě, tak jim záleží dnes na tom, kdo tento majetek bude spravovat, neboť všichni zaměstnanci si přejí, aby dosažitelné dobré hospodaření na majetku a jeho finanční prosperita byly uchovány. Je samozřejmé, že zejména v době, kdy majetek se s jednoho pána převádí na pána druhého, tedy v tomto jakémsi mezidobí budou se snažiti různé osoby i skupiny využít doby ve svůj prospěch. Bylo by proto nejvýše důležité, aby po dobu tohoto mezidobí nebylo dovoleno provádět žádné větší přesuny na vedoucích místech. Způsobilo by to neklid v podniku, neboť (a to musí každý přiznat) aby snadno mohla vzniknout domněnka, že se vyřizují osobní záležitosti. Dříve, než se začneme obírat návrhem na strukturu nového vedení, bylo by dobře zopakovat si jenom krátce strukturu vedení dřívějšího, vedení nynějšího, jejich přednosti i vady, a z toho udělat závěr a návrh pro vedení příští. Je třeba, aby nové vedení a jeho složení bylo dílem rozumu ve prospěch celku.

Nuže tedy: Dříve, před první pozemkovou reformou, kdy majetek se rozprostíral nejen v jižních, ale i severních Čechách a pod jehož ústřední správu, usazenou v České zemi, spadala i správa majetku v cizích zemích rozloženého, vedl správu celého majetku majitel, majitel k ruce čtyři centrální ředitelé, vesměs odborníky a to jednoho pro lesnictví, jednoho pro polní a rybníční hospodářství, jednoho pro účetnictví a jednoho pro průmysl. Všichni tři, tehdy zvaní centrální ředitelé, byli si úplně rovni. Pro čistě osobní věci majitele byl ústřední tajemník. I po skončení první světové války a po značném zmenšení majetku, zůstali tito čtyři centrální ředitelé na svých místech až do vysloužení, třebaže se vědělo, že pro zmenšený podnik je toto zařízení natrvalo neúnosné. Proto pensionováním dvou z těchto čtyř centrálních ředitelů nebyli již na jejich místa noví jmenování a správa lesního i polního hospodářství spojena a řídil ji jeden centrální ředitel; rovněž průmysl s účetnou sloučen a správu pověřen druhý centrální ředitel. Ponechání pouze těchto dvou centrálních ředitelů ukázalo se nezbytně nutným, poněvadž se dbalo vždy toho, aby vedení podniku bylo po stránce odborné bezvadné. Toto vedení »ve dvou« plně se osvědčilo a vyhovovalo. Po druhé světové válce do- sazením národní správy zemským národním výborem v Praze byli jmenování národními správci dva ze zaměstnanců a třetí pak osoba, pro podnik dosud úplně cizí. Toto složení je v přítomné době. Při jmenování těchto tří národních správců nerozhodovaly politické legitimace, a bylo by si přát, aby tak bylo i nadále.

O různých otázkách, týkajících se provozu podniku a spadajících do pravomoci závodních rad, jednají tito tři národní správci (s titulem vrchních ředitelů) na společných jednáních s podnikovou radou, složenou ze zástupců jednotlivých závodních rad. Převodem majetku na zemi Českou vyskytá se dnes otázka, zda stačí k rádnému a hospodárnému provozu celého majetku po technické stránce tři vrchní ředitelé (jako dosud), či zda má býti rozšířeno vedení opět na čtyři (jako dříve před zmenšením majetku), či zda by nestačilo, aby byli pouze dva vrchní ředitelé se stejnou pravomocí ve svém odvětví. Na tuto otázku lze již dnes odpovědět přímo, neboť všichni (kromě těch, kteří sledují osobní zájem) se shodují v tom, že stačí úplně ke zdárnému vedení podniku dva centrální ředitelé. Zaměstnanci od- mítají, aby do podniku byl jakýmkoliv způsobem dosazen

anebo jmenován generální ředitel kromě těchto vrchních ředitelů. Není opodstatněné, aby ve vedení podniku, kromě přednostů jednotlivých samostatných hospodářských jednotek, byli dva nebo dokonce čtyři vrchní ředitelé, jako přednostově jednotlivých odvětví, a nad nimi aby jako »další velitel« byl generální ředitel. Zaměstnanci uvažují, jaký obnos do roka by stál tento docela zbytečný generální ředitel, včetně šofera, auta, bytu, diet atd. Dovedou si všechny tyto výlohy spočítat a uvažují, co se dá pořídit za takto ušetřené peníze (koupí a zavedením nových výkonných strojů, zlepšujících a usnadňujících práci manuálně pracujícího zaměstnance, přestavbou nevyhovujících bytů i stavbou nových obytných domů pro zaměstnance a jiné a jiné věci). Odmítají také každý pokus, aby byly zřízeny z jakýchkoli důvodů další nová vedoucí služební místa, nebude-li to odůvodnitelné hospodářským rozšířením podniku (zvětšením). Domnívají se, že není třeba, aby byla čtyři vedoucí místa v podniku z toho důvodu, že jsou čtyři politické strany! Zaměstnanci mají obavu, že již ponecháním dvou, případně tří vrchních ředitelů a zřízením nového, nad ně postaveného generálního ředitele, by byl podnik příliš finančně zatížen.

Jinou otázkou zůstává předsednictvo, jeho volba a složení. Zdá se, že k vůli tomuto předsednictvu bude ještě mnoho nepřijemnosti. Již dnes převládá snaha, aby představenstvo bylo složeno podle politického a nikoliv odborného klíče. Složení představenstva z řad odborníků by však bylo pro podnik daleko výhodnější, a tak si to původně přáli též zaměstnanci. Bohužel se to asi nestane. Škoda. Zaměstnanci si představují a přejí, aby funkce v předsednictvu byly funkcemi čestnými, při jejichž výkonu by bylo hrazeno pouze stravné a jízdné, poněvadž každý jiný způsob odměňování členů představenstva by podnik značně zatížil a asi by úplně zastínil spotřebovatí čistý výnos. Je proto třeba již dnes upozornit, že zaměstnanectvo bude sledovat nejen skutečnou činnost představenstva podniku, ale i naklady na ně vynaložené a bude se stavět co nejrozhodněji proti všem velikým receptům s nespočetným množstvím osob. Snaha šetřit na pravém místě musí být dodržována!

Inž. Frydrych

Politické stranictví a škola

»Kdo jsou komunisté, smějí mi tykat,« prohlásil prý profesor, vyučující občanské nauce na jedné pražské střední škole — tož, je-li tomu skutečně tak, tady je odstraňující případ stranického rozčtvrcení národa v oblasti školních škamen, případ stejně zavržení hodný jako případ profesora, který chodí do školy mezi žáky se stranickým odznakem astronomické velikosti. Úkolem každého učitele je vychovávat republiky dobré občany a nevychovávat partajníky. Škola, základ života, musí učit budoucí občany především občanské snášlivosti. Jeden s druhým musíme žít, jeden musíme respektovat názor druhého. Co si pomyslí žáci o profesorovi, který se veřejně deklaruje jako názorový soudruh jen několika mládenců z třídy? Mohou žáci věřit v jeho spravedlnost také vůči sobě? Neotravujme mládež partajnictvím.

Jiří Zhor

Pensisté děkují

Pensisté děkují z hloubi duše ÚRO a jiným činitelům za to, že zachovali stávající dlouholetou tradici pensistické historie a nepodlehli nátlaku a ponechali i tentokrát pensisty bez jakékoliv úpravy mizerých pensí i bez eventuálního jednorázového příspěvku. Pensisté se kajicně přiznávají, že svou předchozí službou státu dovedli mu přispět ke konsolidaci poměrů, že nikdy se neozývali jinak než poníženými suplikami o zlepšení svého hmotného postavení. Nesáhli dosud nikdy k původnímu prostředku — vyjít do ulic a manifestovat za své oprávněné požadavky. Proto je zcela v tradici státní správy, která má světovou kuriozitu v pensistech, mladopensistech, novopensistech a staropensistech, že ponechala vše při starém.

Na druhé straně by pensisté rádi dostali vysvětlení o tom, jak to přijde, že stát, který ukazuje před celým světem (a jezdí prý to k nám studovat ze západu i východu) nejmodernější sociální vymoženosti, nechává své bývalé služebníky pozvolna hynout nedostatkem.

Chtěli by vědět, co by se stalo, kdyby podobným způsobem se postupovalo proti jiným skupinám. Co by podnikla v tomto případě ÚRO, ROH a pod. Neviděli bychom hned manifestující lid v ulicích? Nebo pensisté nejsou snad lid? Není právě pro tento typický případ opomíjení těch nepotřebnějších raženo slovo »sociálé«? Ovšem, těmito asociály jsou pá-

nové z ÚRO, ROH a podobných nejsociálnějších, nejdemokratičtějších a nejlidovějších organizací, vhodné doplnění státními činiteli. Neznáme asociálnějšího případu v dějinách, a lid lidově demokracie k tomu měl. Kdyby šlo o někoho jiného než o pensisty, měly by soudy plné ruce práce, aby po právu potrestaly asociály.

Ale vždyť jde jen o lidi, kteří již své povinnosti, svou práci a službu lidu a státu vykonali, v práci pro lid a stát ztratili síly a zdraví, a nyní jsou, zdá se, lidu na obtíž. Nebylo by snad vhodné v zájmu lidu a lidovlády zaříditi pro pensisty nějaký Osvětim? Pánové nebyli by rušení občasným výkřikem živořících pensistů.

Vyčerpaní pensisté doufají, že všechny ony organizace, v čele se státní správou, neopustí dosavadní linie tradice a ponechají je i nadále na pospas bídě a živoření. Kdyby se mělo něco snad změnit k lepšímu, mělo by to asi za následek u většiny smrti z překvapení. Tím by byl stát ochuzen o kuriozitu. Proto ať nikoho nenapadne starat se o věci pensistů,

Pensistický kolektiv

Bytová džungle

Tak se už obecně píše o řešení bytové otázky u nás a nikoho už ani nevzruší zprávy o pokusech o sebevraždu přemnohých bytových kandidátů. Bytová džungle, neuvěřitelné dekretové historie, přímo volající po českém Gogolovi, a na druhé straně ohromné paláce v rukou politických stran a v rukou všelikých spolků, které naprosto, aspoň za dnešní bytové krize nepotřebují tolika místnosti, jež mají v dispozici. Vojská hlídka před vilou, a ve vile na konec mimomalé kanceláře jen soukromý byt — o kolika takových záhadách dovedli by vyprávět bytovi referenti národních výborů, nešťastníci, kteří jsou o půlnoci ještě vytažováni za spánku bytovými telefonickými intervencemi. Podtrhují zásluhu »Mladé fronty«, že o těchto věcech často již velmi odvažně a velmi zajímavými reportážemi psala. Neměla by však zůstat na polovině cesty a neměla by se bát ani prostoro-veho bumbříčkovství našich politických stran a jejich odnoží a chráněnců, bumbříčkovství, jež za dnešních bytových poměrů je přímou provokací. Boj proti džungli je příkazem dne, nebojme se jej provádět i v bytové sféře našeho života do důsledků.

Jiří Zhor

politika

Dr. Vladimír Henzl

Zvláštní posel z Orly

Po půlnoci s 22. na 23. září 1947 vyjel z francouzského ministerstva zahraničních věcí na Quai d'Orsay zvláštní posel. Jen na chvíli se zdržel na letišti v Orly, pak nasedl do letadla a odletěl do Spojených států.

Této události popřál světový tisk tolik místa, kolik nebylo popráno žádnému kurýrovi od založení této bůhví že důležité instituce. Neboť onen spěchající posel nesl první konkrétní zárodek toho, čemu se říká Marshallův plán. Pan Clayton, podtajemník státního departementu, tento zárodek — ještě týden před tím, než posel vyjel k letišti v Orly — nazval »a shopping list« — po česku papírek, na který si hospodyně, když jdou do trhu, napíše, co by měly nakoupit. Čtěl tím říci, že v papírku, který si sepsalo šestnáct západoevropských států v Paříži, je právě jen seznam toho, co by potřebovaly od Ameriky. To je malé nedorozumění — řekl pan Clayton — presidenta Trumana a hlavně kongres budou zajímat nejen vaše potřeby, ale hlavně to, jak si dovedete sami pomoci. A o tom je v papírku opravdu poskrovnu.

Šestnáct pánů se svými znalci zasedlo znovu ke stolu a psali tak dlouho, až pan Clayton řekl, že to stačí. Tím se také stalo, že dvacátého třetího září v ranních hodinách mohlo zámořské letadlo opustit pařížské letiště a že po prvé od oné chvíle, kdy na Harvardově univerzitě promluvil americký ministr zahraničních věcí o plánu, který dnes nese jeho jméno, — že po prvé od té chvíle se ztratila při řeči o této události mlhovina pohádkových fantasií i úsměvů lidí, kteří v pohádky nevěří.

Nyní už je čas, aby jedni začali spílat, že Marshallův plán přináší zhoubu, nebo počali s chválením, že toto je spasení, na něž čekali. Nemůžeme se opovážit ani jednoho ani druhého. Neboť jsme odkodláni přidržen se jen tužky a papíru.

Meditace před Cambridge

Věc začala takto: Dne 5. června 1947 pan Marshall, americký ministr zahraničních věcí, promluvil v Cambridge ve státě Massachusetts o tom, že by Spojené státy americké byly ochotny Evropě pomoci. Stalo se tak na universitě, kterou před třemi stoletími podpořil Angličan John Harvard, jenž odjel do Ameriky, ušetřil si tam peníze a pak je daroval na výstavbu dnešního nejslavnějšího amerického učiliště. Na tomto místě tedy Američan pan Marshall jakoby na oplátku řekl své „pomůžeme“. Jenže tu naše porovnání končí. John Harvard počítal, kolik má v kapse, pan Marshall počítal, jak dlouho to Evropa bez americké pomoci vydrží. A přišel k tomuto závěru: Francie má dolarů a zlata tak na dva měsíce. Itálie potřebuje ročně 12 milionů tun uhlí a má ve své pokladně právě jen nějakých 50 milionů a Velká Británie svůj miliardový úvěr v dolarech vyčerpala skoro do dna, aniž by bylo vidět nějaké zlepšení v jejím hospodářství. Ba naopak. Znalci, obklopující amerického ministra zahraničních věcí, vypočítali, že západní Evropě budou scházet miliony tun obilí a čtyřicet milionů tun uhlí. Pochmurnost tohoto stavu však doplnili ještě oznámením, že v západní Evropě se letos vyrobilo jen 63% potravin, jichž se v r. 1938 vyrobilo plných 100%. A když se to vezme na celém světě, že chybí 4 až 5 milionů tun obilí, aby byla kryta nejnnutnější potřeba. To znamená, aby nebyl velký hlad. Jsou to čísla, která obyčejnému člověku možná nefikají vůbec nic. Dokud melou svatohorští nebo lhotští mlynáři a dokud je možno u nich koupit deset kilo mouky třeba na černo, je to nezáživná statistika, které je se lépe vyhnout. Ovšem jen potud, pokud člověk není ministrem zahraničních věcí nebo něčím podobným. Panu Marshallovi byla však předložena ještě tato čísla: Během příštích čtyř let zůstane Evropa při vzájemném obchodu dlužna Americe mnoho miliard dolarů. Amerika — kdyby obchod šel tak, jako jde nyní — musela by vyvézt z Evropy tolik zboží, že by jí Evropa mohla zaplatit jen část této hodnoty a pět miliard dolarů by zůstala dlužna. A to všechno by se dělo bez jakékoliv záruky, že Evropa:

1. učiní ve svém hospodářství takový pořádek, aby jednou mohla platit,

2. že se sama postará o to, aby nakoupila doma to, co zde může nakoupit a nechodila do Ameriky utrácet dolary.

To je vážný důvod, na který slyší každý Američan: I would like my money back. Chci vidět své peníze zase ve svém šuplíku. Když se kdysi jednalo o UNRRA, zvolal americký delegát: »Pánové, o jedno vás prosím jménem celého amerického národa — nechtějte, abychom pořád jen dělali vánoční stromek nebo svatého Mikuláše. Nevyhýbáme se tomu jednou za čas, ale nesneseme, abyste si představovali, že znakem Spojených států je otevřená dlaň.«

Američané nikdy netajili, že se děsí vzpomínky na časy, kdy se boháči přes noc měnili v chudáky a kdy newyorskými ulicemi bloudily statisíce nezaměstnaných, kteří v nádobách na odpadky hledali svůj chléb vezdejší. Ani dnes se však netají obavami, že by se tyto časy mohly opakovat. Dovedou vyrobit tolik, že to nemohou ani při nejlepší vůli a námaze sami spotřebovat. Při tom však si vypočítali, že součet jejich vývozu za prvních šest měsíců tohoto roku byl jen 4½% národního důchodu. Co to znamená? Toto: udeřili krize, s níž pro mnoho důvodů je třeba počítat, zvětšený vývoz jí sice zcela nezabrání, ale může jí ztlumit. Čím větší vývoz, tím zpomalnější náraz.

Podívejme se však, jak to vypadá s americkým vývozem v nejposlednější době. V červnu poklesl vývoz ze Spojených států amerických proti květnu o 19%. V červenci se situace ještě zhoršila: vývoz byl o 7% menší než v červnu. Američti hospodáři se domnívají, že k tomu, aby vývoz zůstal na stejné výši, jako je dnes, by bylo třeba, aby Spojené státy dovážely měsíčně za jednu miliardu dolarů. A to je při dnešním nedostatku světové výroby vyloučeno. Jaká je tedy cesta z tohoto začarovaného kruhu? Jediná: organisovat výrobní schopnosti světa a tak si také připravit odbytiště pro americké zboží.

Těmito úvahami se patrně zabýval americký ministr zahraničních věcí dřív, než vstoupil na půdu harvardské university. Kromě toho jistě měl na mysli to, co má na mysli každý prostý Američan: Proč by nemohli jiní učinit totéž, co před mnohými lety ke svému velkému prospěchu učinili Američané, pokud jde o business, nevidět hranice? Odstraňovat to, co v amerických očích vypadá jako malichernost a hledět zvyšovat životní míru člověka?

Je řeč o politice

Opusťme na chvíli pana Marshalla a přenesme se z Harvardovy university o několik týdnů dopředu a na jiné místo. Třeba do Clevelandu ve státě Ohio. Tam řekl 15. září 1947 pan Harriman, jeden z nejbližších spolupracovníků presidenta Roosevelta a dnes ministr obchodu: »Hlad rodí politický chaos, z něhož vznikají diktátorské režimy. Je jasno, že komunismus plánuje ujmout se ve vhodném okamžiku moci, aby mohl vytvořit policejní stát.«

Pan Stassen, patrně nejbávanější republikánský kandidát na prezidentství, skoro současně pravil toto: »Vím, že Marshallův plán není dokonale. Ale máme jedinou volbu: mezi tímto plánem a plánem komunistickým.«

Ani jeden, ani druhý nebyl zástupcem sovětského ministra zahraničních věcí Vyšinským označen za válečného štváče. Proto jsme je citovali. Neboť taková je pravda: Marshallův plán je opatření také politické. A právě v této jeho povaze leží přitažlivost pro mnohého člena kongresu, který by jinak třikrát obrátil dolar v kapse, než by se rozhodl, že má být vydán na pomoc nějaké cizí zemi.

Poslední slovo bude mít kongres

Po Evropě dnes jezdí členové kongresu, aby se na vlastní oči přesvědčili, jak věci vypadají. Než odjeli, jeden z nich řekl za všechny: »Kongres nebude tápat v temnotách a nebude podpisovat šeky in bianco. Proto jedeme.«

Když se jednalo o půjčku Velké Británii, trval zápas kongresu 165 dní. I takové věci se děly, že páni kongresmani předčítali z bible, jen aby oddálili rozhodnutí o půjčce. Nezdá se, že by se tento případ opakoval, až se bude jednat o Marshallův plán. Patrně bude schválen dříve než za 165 dní. Avšak lze sotva pochybovat o tom, že prst opatrného kongresníka ukáže na několik věcí, které nejsou občanu Spojených států lhostejné:

1. Vládní agencie nakupují nyní podle Trumanova plánu pro Turky a Řeky zboží v Americe. Stejně si počínají, pokud jde o potraviny, které potřebují spojená pásma britské a americké v Německu. V Americe je 2—3krát draž než roku 1938. Americký občan spojuje dnešní drahotu s pomocí, kterou Spojené státy už poskytl nebo ještě hodlají poskytnout cizím zemím.

2. Americký poplatník velmi opatrně počítá, oč větší budou jeho daně (nebo že nebudou sníženy, ačkoliv rozpočet je o několik miliard aktivní) právě proto, že je třeba dolarů pro pomoc cizím zemím. Náзор poplatníka není ani demokratům, ani republikánům několik měsíců před presidentskými volbami lhostejný.

3. Avšak jistě ještě jedna věc upoutá pozornost zástupce obyčejného amerického člověka: samo evropské

hospodářství. Vlastně už o tom začal řeč pan Harriman, když ukázal na prapodivnou podívanou, kterou poskytují lodi, vezoucí z Ameriky uhlí do Velké Britannie. Angličané, kteří vždy své uhlí vyváželi na evropský kontinent, musí vozit uhlí z Ameriky. Jedna tuna s dopravou je stojí 20 dolarů, zatím co sto tisíc britských horníků stávkuje. Pan Harriman vypočítal, že kdyby Britové vyrobili místo dnešních 200 milionů tun uhlí ročně 240 milionů, že by právě těch 40 milionů tun nahradilo to, co Amerika musí do Evropy dovézt. Tím by se zvýšila evropská výrobní kapacita, kontinent by mohl dodat Britům zboží, které zatím kupují v Americe, a hlavně jedno i druhé by pomohlo ušetřit nějakých 700 až 800 milionů dolarů.

A co je to vlastně Marshallův plán? Někdo řekl, že s Marshallovým plánem je to jako s dívkou, o které se v jedné písni praví, že ji mají všichni mládenci rádi, ale že ji žádný z nich neviděl. Není to tak doslova pravda, poněvadž o dívce, jejímž otcem je americký ministr zahraničních věcí, je už známo, že bude mít hlavu i patu, i když se neví, jaké bude mít oči.

Předně je známo, že Marshallova plánu se zúčastní šestnáct evropských států.

Za druhé, že plán má dvě zásady:

a) evropské státy se přičiní, aby do roku 1951 byly na pomoci Spojených států amerických nezávislé,

b) do té doby Spojené státy vypomohou účastníkům Marshallova plánu dolary, jejichž množství se bude pohybovat okolo 15—20 miliard.

Jak má být dosaženo onoho velkého cíle, totiž nezávislosti západní Evropy na americké pomoci roku 1951, — má-li se tak stát celní unie, stabilizace měny atd. — to zatím je předmětem studia. Bez ohledu na to však Američané žádají jedno: z á r u k u, že si Evropané pomohou navzájem. Bez důsledného plnění tohoto požadavku by se americká kapsa patrně zavřela.

Vědí dobře, že jde o složitý stroj, který se dá do chodu někdy z jara příštího roku. Tak dlouho by sotva chtěli a mohli čekat účastníci pařížské konference. Proto patrně poskytnou západní Evropě předběžnou pomoc ještě dřív, než se Marshallův plán rozjede naplno. Tato pomoc má být kryta Importní a Exportní bankou, Mezinárodní bankou, některými vládními agencemi a také zlatem, které bylo Němcům zabaveno.

Podají se?

Američané jistě učiní vše, aby se Marshallův plán podařil. Dolary však nejsou všechno. Mnohé bude záviset na vnitřních poměrech ve Spojených státech i v Evropě. Nezapomínejme, že Marshallův plán začíná svůj život v těžkých chvílích rusko-amerického napětí a před presidentskými volbami ve Spojených státech. A bylo by nedobře vypustit z počtu, jehož výsledkem má být objektivní soud o úspěchu nebo neúspěchu tohoto velkého pokusu, inflaci, která ve Spojených státech může ještě vzrůst, i zhoršující se hospodářskou situaci v západní Evropě. Mnohé jistě bude záviset na mašinerii samé: zda bude dovoleno členským státům, aby vybihaly z řady, aby se přeplácely navzájem z hladu po zboží, na cenách, na dopravních možnostech.

Bylo by také nerozumné, zaskřípe-li mašinerie Marshallovy instituce, mluvit o jejím krachu. Ať je náš politický poměr k celé této záležitosti jakýkoliv, nesmíme strkat hlavu do písku. Naše hospodářství musí zajímat, co se děje u našich zákazníků. A našimi zákazníky je Amerika i těch šestnáct států, které podepsaly listinu, s níž zvláštní posel pospíchal do Orly. A také proto, že i my budeme potřebovat suroviny, za něž nám bude platit v dolarech.

Pan Russel Hill o nás

Pan Russel Hill. snad ještě dřív, než dopsal panu

ministrskému předsedovi Gottwaldovi, napsal do New York Herald Tribune (19. IX. 1947):

»V minulém roce vykázalo Československo vzhledem k pomoci ve výši 200 milionů dolarů, poskytnuté UNRRA, poněkud příznivější obchodní bilanci a zvýšilo svou průmyslovou úroveň z 55 na 80% ve srovnání s rokem 1937. V prvních pěti měsících tohoto roku byl dovoz z USA třikrát větší než vývoz, takže došlo ke schodku 50 milionů dolarů. Nehledě k tomu, vykazuje Československo i ve své obchodní bilanci s Velkou Britannií stále ještě značný schodek a dovoz ze SSSR činil v téže době pouze 3%. Dnes se Československo svou prací, pílí a účinnou organizací jakž takž udržuje na nohou. Nebude však moci zvýšit nebo alespoň udržet průmyslovou úroveň, nebude-li dovážet suroviny a polotovary, které představují 60% celkového dovozu. A tato podmínka může být splněna pouze tehdy, bude-li Československo svým zastaralým průmyslovým zařízením s to vyvážet na Západ.«

Snad pan Russel Hill není ve všem přesný. Musí však být slyšen lidmi, kteří odpovídají za československé hospodářství a tedy za to, jaký bude náš chléb vezdejší.

Toto není pláč nad tím, že nejsme účastníky Marshallova plánu. Je to jen zdvořilé upozornění, že jest nám pozornost se kolem rozhlížeti a naslouchati. Neboť jen tak je možno využít každé příležitosti, která učiní černý chléb v bílý, nebo která poskytuje možnost, aby chléb vůbec byl. Zajisté to není navádění k tomu, abychom dělali něco jiného, než co nám káže naše politické svědomí.

národní hospodář

Inž. Karel Doležel

Jak se dívat na plnění dvouletky?

O praktickém významu proporcí, v nichž se jednotlivé statky vyrábějí

Dejme tomu, že jsme ve svém dvouletém plánu volili správně jednotlivé statky jakož i jejich příslušná množství. Pak musí každá odchylka od původního plánu — pokud by ovšem nešlo o dodatečnou korekturu — znamenat nehospodárnost. Je-li v některém odvětví vyrobeno méně, nežli kolik bylo plánováno, pak je to očitelné. Všimněme si nejdříve, jak je tomu v sektoru spotřebních statků. Válečné strádání nás naučilo skromností. Jsme šťastni, dostaneme-li vůbec něco. Nezdědka se však dostáváme do situace, kdy nedostatek nějakého statku nám způsobuje opravdové potíže. Co nám to pomůže, dostaneme-li koupit jakékoliv množství elektrických lampiček i s bateriemi, nedostaneme-li k nim žárovky? U tak zv. podnikatelských neboli kapitálových statků má neplnění plánu obyčejně ještě horší důsledky. Jaký prospěch vidíme z toho, je-li překročen plán ve výrobě vápna, nebyl-li splněn ve výrobě cihel? Malá výroba cihel brzdí stavební ruch a znehodnocuje výsledky jiných oborů, které pracují pro stavebnictví. Vznikají tak zv. úzké profily. Nejnejpříjemnější úzký profil máme v těžbě uhlí.

Poněkud složitější je to s plněním nad plánovanou úroveň, ač z toho, co bylo řečeno, si pozorný čtenář již domyslí, proč vlastně rekordní výkony některých odvětví, které někdy dosahují i několikanásobku plánovaného úkolu, nejsou ve skutečnosti takovým požehnáním pro hospodářství, jak by se dalo souditi z některých nedostí kritických výkladů. Jistě pozornosti si zaslouží hlasy těch, kteří tvrdí, že se v našem nynějším postavení, kdy jsme v každém oboru velmi daleko od zasyčení, nestane zrovna neštěstí, vyrobí-li se některého statku hodně nad plánovanou množství. Říkáme-li, že si tento výklad zaslouží pozornosti, nechceme tím vysloviti souhlas, nýbrž

spíše upozornit na jeho nesprávnost. Je to důležité proto, poněvadž nezřídka i lidé na odpovědných místech tomuto výkladu upřímně věří. Trochu úvahy stačí, abychom si uvědomili, že čím více se musíme uskromňovati, čím větší máme nedostatek, tím pečlivěji musíme — anebo bychom alespoň měli — uvažovati o pořadí, v němž budeme ukojovati své potřeby. To platí stejně o jedincích jak o národech. Když se Robinson ocitl vyhládlý na pustém ostrově, nezačal se zhotovováním sítě anebo dokonce rybářského člunu, ačkoliv — jak víme — na obě přišla později řada, nýbrž se pustil do hledání potravy, aby nezahynul hladu. Není důvodu, abychom v národním hospodářství postupovali jinak. Bída s níž zápasíme, nás přímo nutí, abychom si udělali co nejpřesnější věcný i časový rozvrh prací. Jde o to, abychom v tomto okamžiku nepoužívali lidí a výrobních prostředků k produkci nějakého statku, je-li výroba jiného statku naléhavější. Byly-li statky, jež mají být vyrobeny, voleny opravdu pečlivě, pak nadvýroba v určitém oboru znamená vždy nehospodárnost ve využití lidí a prostředků.

Přesně vzato, neměli bychom proto v žádném případě vyrovnávat kladné a záporné úchytky v plnění plánu. Vykazované průměry (t. j. procento plnění celého plánu) mají i z jiných ještě důvodů — jak na to nedávno upozornil polooficiální »Hospodář« — problematickou cenu. Domníváme se, že, pokud rozsah úchylek není značný, řekněme jedno až dvě procenta, nemají nepřesnosti příliš velký význam. Stejně tak nelze podle našeho názoru ničeho namítati proti kompensacím dvou statků, jež se vzájemně nahrazují (i když ne dokonale), jako na př. různá barviva. Proti tomu je opravdu velmi problematické vyjádření výsledků plánu jediným průměrem, dojde-li k úchytkám v produkci důležitých statků, jež se vzájemně doplňují. Jakou hodnotu má plnění plánu, je-li na př. dvacetiprocentní menší těžba uhlí kompensována dvacetiprocentním zvýšením těžby různých rud, k jejichž zpracování nezbytně potřebujeme uhlí?

Dvě námítky

Proti tomuto přísnému posuzování by se mohlo namítnout, že určité větší úchytky v plnění plánu by se daly dobře opravit tím, že bychom přebývající množství vyvezli. Za vyvezená množství bychom náhradou získali statky, jejichž výrobní plán nebyl splněn, a jež nejvíce potřebujeme. To je pravda. Jedním z úkolů mezinárodní dělby práce vždy bylo vyrovnávání podobných schodků v domácí výrobě. Vynořuje se však otázka, zda se právě ty statky, jejichž výroba neočekávaně přesáhla plán, dobře hodí k vývozu. Podobá se totiž pravdě, že kdybychom se nebyli dopustili omylu příliš velkého odhadu statku, který nutně potřebujeme, že bychom byli asi plánovali větší produkci statků nejvhodnějších pro vývoz do země, z níž můžeme statek, jehož máme nedostatek, dovézt.

Jiná námítka je, že se v praxi musíme vždy spokojiti jen s přibližným splněním theoretických předpokladů. Ani v liberalistickém hospodářství jsme nikdy nedosáhli maximální hodnoty národního produktu. Chybovalo se v minulosti a bude se chybovati i v budoucnosti. Také plánované hospodářství jest jen lidské dílo. I to je pravda. Připomeňme si zde však znova, že plánování nemá proti liberalistickému hospodářství s jeho automatikou jen samé výhody, nýbrž i nevýhody. Věříme sice, že výhody převažují nevýhody, ale praktický výsledek bude zajisté záležet na tom, zda dovedeme výhod plánování opravdu využít. Snad největší výhodou ústředního plánování je, že se tímto způsobem umožňuje vystupňování národního hospodářského racionalismu, tedy neúčelnějšího využití lidí a výrobních prostředků. Bylo by proto podle našeho názoru velmi povážlivé, kdybychom námítky proti porušování racionálního postupu brali na lehkou váhu. Plánování, které by nechtělo záměrně dosáhnout maxima racionality, bylo by pojmem, který by si vnitřně odporoval.

Předpoklady a skutečnost

Z toho vyplývá, že jedním z nejpřednějších cílů našeho plánování musí být úsilí o to, abychom dovedli dělati co nejpřesnější předpoklady. Čím přesněji se kryje předpoklad s dosaženým výsledkem, tím lepší jakost plánování. Jakost plánování nezáleží jen na vedoucích lidech ústředních plánovacích míst a národních podniků, nýbrž i na podřízených lidech v podnicích. Jde o souhru mnoha lidí.

Ve výkladu tohoto požadavku by mohlo snadno dojít k nedorozumění. Někdo by se mohl domnívat, že nám bude pomozeno, postarají-li se odpovědní lidé o to, aby dosažené výsledky nakonec nějak souhlasily s předpoklady. Nejspolehlivější cestou k úspěchu by potom bylo, aby předpoklad byl stanoven poněkud níže pod očekávaný výsledek, tak aby ke konci období bylo vždy snadné vybalancovati výrobu na plánovaný předpoklad. Lidé odpovědní za plánování by si vytvořili jakési »reservy«, jež by jim umožnily zakrýt jejich neschopnost zvládnouti ať již úkoly plánování anebo jeho provádění.

Nebezpečí tvoření podobných »plánovacích rezerv« pro výkonost našeho hospodářství je jasné. Všechny slušné a sociálně nezávadné prostředky musí být nasaženy, aby výkonost lidí a strojů v podnicích byla stále zvyšována. Úkolem těch, kteří dělají předpoklady a plány, jest, aby dovedli odhadnouti i všechna zlepšení a zhoršení. Plánované předpoklady nejsou hranicí, která nesmí být překročena. Je-li ovšem překročena, pak nutno zkoumat, proč odhad byl příliš nízký. Kritika se však nesmí omezovat na vzniklé rozdíly mezi dosaženými výsledky a předpoklady, nýbrž se musí v první řadě zajímat o plánované předpoklady, zda nejsou na př. neoprávněně příliš nízké. Domníváme se, že se zde otevírá vědné pole působnosti a nové možnosti specialisace pro naše národohospodářské novináře. Zasloužili by se o naše plánování a tím i o náš blahobyt, kdyby těmto problémům věnovali největší pozornost. Pochybuje snad někdo o tom, že odpovědní mužové by tuto spolupráci nezávislých novinářů nejen uvítali, nýbrž by ji i podpořili poskytováním nejpodrobnějších informací?

Jsou výkazy o výsledcích dvouletky spolehlivým ukazatelem vzestupu k blahobytu?

Především si musíme dobře uvědomit, že změny fyzického objemu výroby určitého státu nejsou přesným ukazatelem změn blahobytu, který z výroby pramení, je-li národní hospodářství tohoto státu zapojeno do mezinárodní dělby práce. V tomto případě bude totiž velmi mnoho záležet na tom, v jakém poměru tento stát směňuje své výrobky za cizí. Je dobře možný případ, že fyzický objem národní výroby stoupá, ale blahobyt obyvatelstva klesá, poněvadž se směnný poměr vůči cizině zhoršuje: ceny dovážených statků stoupají, kdežto ceny vyvážených statků klesají. Je-li některý stát, tak jako náš, ve značné míře závislý na dovozu ze zahraničí a musí-li tento dovoz platit vývozem, pak je jasné, že i podmínky, za kterých směňuje své výrobky s cizinou, budou mít veliký vliv na jeho blahobyt. Každý z nás ví, že proti předválečným poměrům nastaly veliké přesuny v našem zahraničním obchodě. Ztráta německého trhu, nutnost hledat odbytiště v zemích s nadprůměrně pokleslou kupní silou a snad i jiné ještě okolnosti budou mít vzápětí asi zhoršení poměru, v němž své výrobky vyměňujeme proti dobám předválečným.

Jiný důvod, proč výsledky dvouletky nejsou dosti spolehlivým ukazatelem toho, jak se utváří náš blahobyt, je tento: Stupeň našeho blahobytu záleží na produkci velikého počtu statků a služeb, z nichž poměrně jen nepatrná část je zachycena v číslech dvouletky. Není žádným tajemstvím, že právě produkce těch statků, o nichž se ve výkazech nic nedovídáme, byla záměrně stlačena, resp. přiděly z produkce pro domácí trh byly stanoveny velmi nízké. Vysoké cifry produkce v některých pláno-

vaných odvětvích nejsou za těchto poměrů důkazem vzestupu stoupající životní úrovně, nýbrž jsou namnoze umožněny stlačováním produkce statků a služeb, na nichž spotřebitel má nezřídka veliký zájem. V zásadě nelze proti tomu ovšem nic namítat. Nové vybudování našeho hospodářství stojí a bude stát oběti. Je však nutno lidem vysvětlit skutečný stav věcí. Nemá smyslu vyvolávat v nich dojem, jako by vzestup výroby mohl přinést okamžitě pronikavé zlepšení životní úrovně, má-li každý z nás možnost denně se přesvědčit, že tomu tak ve skutečnosti není. Ještě dlouho budeme muset omezovat spotřebu, abychom mohli zvětšit a zlepšit svá výrobní zařízení.

Naše dnešní oběti mají tedy za účel zvětšit národní majetek v dopravních zařízeních, továrních budovách, strojích, nástrojích, polotovarech, surovinách, zásobách hotových výrobků v továrnách i u kupců. Slovem, běží o tvorbu reálného (věcného) kapitálu. Kapitálové statky nejsou nic jiného nežli nezralé ještě spotřební statky. Pochopíme to snadno na příkladě s houskou: Pokud tento statek není prodán, je kapitálovým statkem v rukou pekaře. Jakmile se dostane do naší domácnosti, stává se spotřebním statkem. Také proces zrání mouky nebo obilí v chléb se dá jistě snad pochopit. Jak je to však se strojním zařízením pekárny? Dozrají i pekařské stroje anebo snad i pekárna v housky a chléb? Fysicky ovšem nikoliv, ale s hlediska národního hospodářství, které nestuduje fyzické nebo chemické pochody, nýbrž změny a pohyby hodnot, rozhodně ano. V každém bochníku chleba jest jakoby kousíček pekařských strojů a pekárny. Kdybyste se podívali na kalkulaci pekaře, viděli byste, že vám do ceny bochníku započítává i opotřebování svých strojů, budovy a pod.

A o to nám zde jde. Přestaňme se na malou chvíli dívat na výrobu s hlediska technologického, které je nám běžné, poněvadž se přímo vtírá našim očím, a podívejme se na výrobu očima národního hospodáře. Národní výroba se nám jeví jako množství statků, jež vykazují nejrozličnější stupně zralosti. Housky u pekaře a stejně tak i boty v prodejních jsou pořád na skoku do našich domácností. Jak dlouho to však potrvá, nežli se vysoké pece ve Vítkovicích pozvolna dostanou do našich domácností ve formě železných kamen anebo dokonce v bochnících chleba, na jejichž výrobě spolupůsobily tím, že daly železo na pluh rolníka a na stroje pekaře! Souvislost velikostí proudu spotřebních statků do našich domácností a množstvím nezralých neboli kapitálových statků je na bíle dni. Ztráty na kapitálových statcích v důsledku německého loupeživého hospodářství a válečných událostí se musíme projeviti menší produkci spotřebních statků.

Vraťme se nyní k svému tematiku! Jedním z úkolů dvouletky je rozmnožit množství kapitálových statků a umožnit tak později rozšíření proudu spotřebních statků do našich domácností. Čím více se dnes uskrvníme, abychom mohli postavit nové továrny a opatřit je lepšími stroji, tím větší může být náš konsum v budoucnosti. Výsledky dvouletky nesmíme posuzovat jen podle okamžitého zlepšení, nýbrž i podle přírůstku národního kapitálu, tedy oněch nezralých ještě spotřebních statků, jež postupně umožní rozšiřování přílivu spotřebních statků do domácností.

Nesmíme ovšem zapomínat, že nejde o hrubý, nýbrž o čistý přírůstek národního kapitálu. A zde se dostáváme k velmi zamotanému problému. Prakticky se nedají nikdy s uspokojivou přesností zjistit čisté přírůstky. Mnohé zprávy však nasvědčují tomu, že se nepřehlednost o přírůstcích našeho národního kapitálu od té doby, co se pokoušíme plánovat, spíše zhoršila, nežli zlepšila. Mnohé podniky zřejmě zakrývají nedostatečnými odpisy špatné výsledky svého hospodářství. Věc je vlastně zamotanější, nežli se na první pohled zdá. Míra našeho blahobytu nezáleží jen na proudu spotřebních statků a služeb z podniků, nýbrž i na dozrávání dlouhodobých spotřebních statků, jež jsou již v rukou spotřebitelů. Obyt-

né domy, bytová zařízení, šatstvo, prádlo a mnoho jiných dlouhodobých spotřebních statků jsou zřídly blahobytu. Náš blahobyt nelze měřit jen podle toho, kolik si můžeme v tom nebo onom roce koupit spotřebních statků, nýbrž i na množství a stupni upotřebitelnosti dlouhodobých spotřebních statků, jež máme k použití. Neopravujeme-li řádně své domy, nedoplňujeme-li zásoby šatstva, prádla a vůbec všechno to, co máme ve svých domácnostech, nemusí se to projevit okamžitě citelným poklesem naší životní úrovně, ale po jisté době je pokles nevyhnutelný.

Problém, před nímž se ocitá kritika dvouletky, je v tom: 1. do jaké míry jsou poměrně vysoké produkční cifry v některých oborech proti předválečné produkci (uvážíme-li veliké potíže, jež musíme po této válce zdo- lání, aby tuto domněnku buď přijal nebo odmítl. Racionální hospodaření neboli nejučelnější využití lidské práce a všech výrobních prostředků není prakticky možné, nedovedeme-li srovnávat užitečnost statků a služeb, ať již s hlediska spotřeby nebo výroby. Máme-li zvětšit výrobu jízdních kol na újmu šicích strojů, musíme vědět, že přírůstek kol bude mít větší hodnotu nežli úbytek šicích strojů. Podniky musí kombinovat různé druhy práce a kapitálových statků tak, aby vždy nahrazovaly, pokud je to možno, vzácnější druhy práce a kapitálových statků méně vzácnými. Bez cen, které jsou alespoň přibližně správnými ukazateli hospodárných kombinací práce a kapitálu v podnicích, není racionální výroba možná. Jednou z velikých výhod opravdového, na dlouhodobém plánu založeného plánování jsou právě ceny, jež vyjadřují daleko dokonaleji relativní vzácnost jednotlivých statků a služeb nežli ceny v kapitalistickém hospodářství. Skutečné plánování nevychází jen z plánovaných množství, nýbrž i z plánovaných hodnot podle plánovaných cen (jež by se ovšem jen v ideálním případě mohly shodovat s cenami, za nichž bylo později kupováno a prodáváno). Hospodářství, které nemá svůj cenový systém (cenami rozumíme i mzdy a úrokové sazby) v pořádku, nemůže pracovat racionálně, v takovém hospodářství musí docházet k velikým ztrátám v důsledku nevhodného využití lidí, kapitálu i půdy. Uvědomujce si, jak málo jsme dosud pokročili v uspořádání svých cenových relací, nemůžeme věřit, že na vzrůstu určitých produkčních čísel má nějaký kladný podíl lepší organizace našeho hospodářství proti době předválečné. Spíše jsme nakloněni věřiti tomu, že vyšších produkčních čísel bylo dosaženo hlavně za cenu zmenšeného konsumu a v nemalé míře i za cenu úbytku kapitálu v důsledku znehodnocení a opotřebování v některých průmyslových odvětvích a v domácnostech. Kdyby tento úsudek byl správný, musely by se potíže s plněním dvouletky stupňovat, a to již proto, poněvadž zejména druhý pramen není nevyčerpatelný. Zdá se nám, že jest již nejvyšší na čase, abychom co nejdříve přešli od pouhého nadšení pro plánování a dvouletku k budování opravdového plánovaného hospodářství.

Je velmi těžké dát na všechny tyto otázky přesné odpovědi, chybějí-li nám nezbytná statistická data. Litu-

jeme zejména, že nemůžeme říci o vlivu plánování na produktivitu práce nic než pouhou domněnku. Je na čtenáři, aby tuto domněnku buď přijal nebo odmítl. Racionální hospodaření neboli nejučelnější využití lidské práce a všech výrobních prostředků není prakticky možné, nedovedeme-li srovnávat užitečnost statků a služeb, ať již s hlediska spotřeby nebo výroby. Máme-li zvětšit výrobu jízdních kol na újmu šicích strojů, musíme vědět, že přírůstek kol bude mít větší hodnotu nežli úbytek šicích strojů. Podniky musí kombinovat různé druhy práce a kapitálových statků tak, aby vždy nahrazovaly, pokud je to možno, vzácnější druhy práce a kapitálových statků méně vzácnými. Bez cen, které jsou alespoň přibližně správnými ukazateli hospodárných kombinací práce a kapitálu v podnicích, není racionální výroba možná. Jednou z velikých výhod opravdového, na dlouhodobém plánu založeného plánování jsou právě ceny, jež vyjadřují daleko dokonaleji relativní vzácnost jednotlivých statků a služeb nežli ceny v kapitalistickém hospodářství. Skutečné plánování nevychází jen z plánovaných množství, nýbrž i z plánovaných hodnot podle plánovaných cen (jež by se ovšem jen v ideálním případě mohly shodovat s cenami, za nichž bylo později kupováno a prodáváno). Hospodářství, které nemá svůj cenový systém (cenami rozumíme i mzdy a úrokové sazby) v pořádku, nemůže pracovat racionálně, v takovém hospodářství musí docházet k velikým ztrátám v důsledku nevhodného využití lidí, kapitálu i půdy. Uvědomujce si, jak málo jsme dosud pokročili v uspořádání svých cenových relací, nemůžeme věřit, že na vzrůstu určitých produkčních čísel má nějaký kladný podíl lepší organizace našeho hospodářství proti době předválečné. Spíše jsme nakloněni věřiti tomu, že vyšších produkčních čísel bylo dosaženo hlavně za cenu zmenšeného konsumu a v nemalé míře i za cenu úbytku kapitálu v důsledku znehodnocení a opotřebování v některých průmyslových odvětvích a v domácnostech. Kdyby tento úsudek byl správný, musely by se potíže s plněním dvouletky stupňovat, a to již proto, poněvadž zejména druhý pramen není nevyčerpatelný. Zdá se nám, že jest již nejvyšší na čase, abychom co nejdříve přešli od pouhého nadšení pro plánování a dvouletku k budování opravdového plánovaného hospodářství.

Z á v ě r

Jest jen jedna cesta z bídy, do níž jsme se válkou a okupací dostali. Je to cesta odříkání a tuhé práce. Avšak ani sebe více potu a utrpení ze samého odříkání není zá-

rukou úspěchu. K obnově blahobytu nestačí jen, aby se celý národ od rána do noci štvál a strádal. Nezáleží dokonce ani tak na tom, jaká množství statků vyrobíme a kolik továren postavíme, jako spíše na tom, co a jak vyrábíme a v jakém poměru své výrobky směňujeme s výrobky dováženými z ciziny. Nejde o největší fyzický objem produkce, nýbrž o národní produkt v největší hodnotě. V tom je veliký rozdíl. Je nutno národ varovat před zbožnou úctou k velikým produkčním čísům a gigantickým podnikům. Nesmíme připustit, aby se to, co má být jen prostředkem, stalo nakonec nejvyšším účelem, modlou, jíž by se národ klaněl a jíž by obětoval své děti.

život a instituce

Jaroslav P. Blažek

Ztratili se učitelé, zůstali zaměstnanci

Ochuzený kulturní život

Po květnu 1945 se z našeho veřejného života ztratilo mnohé, po čem se nám nestýská. V rachotu zřícenin a v prachu zvrženém prudkým ořesem se vytratilo mnohé, co vyrostlo v jiném prostředí, v jiné konstelaci, v jiném duchovním soužití.

Ale revoluci dělají lidé, ovlivňování city. Nevází se na jemných vahách, nepozoruje se mikroskopem. Heslo vítězí nad definicí. Boří se bez ohledu na to, že by se mělo opatrně rozlišovat mezi bouračkou a dosud solidně stojící stavbou. To patří k průvodním zjevům každé revoluce, to je daň, která se platí za každý krok vpřed.

Jistě nemůže nikdo říci, že by se učitelé organizace jakkoliv zpronevěřily svému poslání v kulturním životě národa od počátku své existence, kterou najdeme hluboko v minulém století. Vychovávaly své členstvo k cinstem občanským, vzdělávaly je, budovaly nakladatelství, záložny, pořádaly exkurse, pedagogické týdny, bojovaly o sociální vzestup stavu, vydávaly pěkné časopisy odborné i odborové. Jakkmile se v národě něco hnulo, viděli jsme je po boku největších národních korporací. Všude tam, kde běželo o pokrok, sociální spravedlnost, pravdu, mír, o lidství, v boji i v práci, kde Čs. obec sokolská a Čs. obec legionářská se představovaly jako činitelé, vyjadřující nekompromisní stanovisko hrdého národa, tam všude věrně s nimi šly učitelé organizace. Všechny zápasy proti fašismu, proti diktatuře, proti zlu a špině, proti rozvratu, proti prepjatému stranictví, všeho toho se zúčastnily učitelé organizace. Nebyla jediná významná chvíle v národě za posledních padesát let, aby v ní nevystupovalo učitelstvo jako činitel tvůrčí, podpůrný, iniciativní, bojovný. Masaryk a Beneš neměli vedle šiků sokolských a legionářských oddanější spolubojovníky.

Okupace poznamenala jejich řady stovkami mrtvých a tisíci vězňů. I když šněrována, usměrňována, pronásledována, tupena a vysmívána žila si učitelé organizace i v této době svým životem, ani jediný z jejich vůdčích činitelů z té doby nepřišel před národní nebo lidový soud, ba ani jediný nepřišel před občanskou nebo jinou komisi. Všichni přešli do nové republiky se štítem čistým, téměř všichni dokonce zaujali významná místa ve školské správě.

A přece v květnu 1945 byl učitelé organizaci ustrojen nejtěžší pohřeb. Nikdo nemluvil nad rakví. Vůdcovská garnitura byla posunuta do posic, které bylo nutné obsadit ve státní školské správě. Její místo zaujala skupina, která až do okupace žila na periferii učitelé organizací kolem »Učitelé organizací novin«. Byli to učitelé neobyčejně vyzbrojeni jako debatéři, ovládající teorii i praxi zásad dialektického materialismu, žijící za první republiky v ostré opozici proti převládajícím učitelé organizacím.

Mnohé znali, jen mentalitu učitelé organizací mas neznali. Nebo ji znali až příliš dobře, proto se podle toho zařídili.

Snad je vhodná analogie. Víme, co byla před okupací Čs. obec legionářská. Její vůdcovská garnitura takřka zmizela v nacistických koncentračních táborech. Vedle ní existovala kromě pravicové Nezávislé jednoty legionářské ještě organizace komunistických legionářů. Kdyby to u legionářů dopadlo jako u učitelé organizací, byla by se tato poměrně malá skupina komunistických legionářů stala její pokvětnovou vůdčí garniturou. To se nestalo, proto se Čs. obec legionářská zachovala a mohutný sjezd letos v červenci ukázal její plnou sílu.

Nové vedení čs. učitelé organizací se nikterak nesnažilo pokračovat v tradici staré učitelé organizací organizace. S plnými plachtami vplulo do vod ROH a dalo se mu bez výhrad k dispozici. Nabídlo ne kapitulaci, ale úplnou likvidaci. Bezpodmínečnou, a to tak dokonalou, že se v novém organizačním útvaru nesmělo vyskytnout ani jméno učitel. Od roku 1946 neexistuje učitelé organizací organizace, ale Svaz zaměstnanců školství a osvěty. Od té doby marně hledáte na provoláních, podepsaných velkými i menšími korporacemi, jméno organizace, která by měla v názvu přídomek učitelé organizací. Učitelé zmizeli, stali se z nich zaměstnanci. Jejich časopisy z let před touto válkou se neobnovily. Ani jediný! Učitelé nedostali přes rok ani odborné časopisy, které bývaly jejich učebnicemi. Pak je dostali, ale musí si je každý sám platit. Dříve je dostávali zdarma při členském příspěvku 60—80 Kčs za rok, nyní za příspěvky čtyřikrát až dvanáctkrát větší je nedostanou.

Příčiny a následky

Musíme pátrat po příčinách, neboť objektivních známek, které by ospravedlňovaly zánik Čs. obce nebo Svazu učitelé organizací, nikde nenalzáme. Retribuční dekrety je nepostihly, žádný národní výbor je neodsoudil, ředitelství SNB ani ministerstvo vnitra neměly důvodů neobnovit jejich činnost podle schválených stanov. Musíme tudíž vyslovovat dohady, proč a jak a na zač. Vynašíme se při tom, abychom vystihli pravý stav věcí, i když to nebude práce příjemná. Snad je vhodné připomenout, že na př. Čs. obec učitelé organizací byla v pravicovém tisku za první republiky označována slovem »boševická«.

Podívejme se nejdříve na politické rozvrstvení učitelé organizací před okupací. V českých zemích to byly obě strany socialistické, které měly ve svých řadách většinu učitelé organizací. Dostí jich bylo ve straně republikánské (agrární), ale tam nikdy nepatřili k fašismu křídlo. Jen zcela malá část učitelé organizací byla u komunistů a lidovců, snad jen několik desítek ve straně národního sjednocení. Skupina komunistická, byť i početně malá, vynikala kvalitou. Zúčastnila se všech velkých událostí v našem školství, všeho avantgardního pedagogického ruchu, všeho významného pedagogického dění. Vydávali »Učitelé organizací noviny« s obětavostí, hodnou obdivu. Byli pronásledováni, museli své články psát pod vypůjčenými jmény. Nebylo větších dřičů a nadšenců nad ně. Za okupace jich bylo poměrně nejvíce umučeno a zavraženo v koncentračních táborech. V Zdeňkovi Nejedlém měli vedoucí osobnost veliké kvality.

Po revoluci se jejich zbytky dostaly do čela učitelé organizací organizací. Jejich vedoucí se stal ministrem školství. Dovedli aranžovat sjezdy a schůze, volby se konaly způsobem, který nebyl do té doby u nás známý. Je snad vhodné připomenout, že jsou to většinou lidé kvalitní, ale mnozí z nich byli učitelé organizací organizací neznámí. Tedy vedení učitelé organizací dostali do rukou příslušníci jediné strany, která své členy drží v železné kázní a nutí je, aby konali službu straně i tehdy, když by se mnohým zdálo, že to neprospěje ani straně ani organizaci.

Tato skutečnost, kterou nelze popřít a která je každému viditelná, je též příčinou vzrůstající nespokojenosti.

nosti. V počátcích, dokud stranický život nebyl tak v rozkvětu, se neprojevovala. Nyní ovšem je nutné pochopit, že učitelská masa je nespokojena s výsledky, jež nijak neodpovídají slibům. Učitelstvo se nemůže svobodně vyjádřit k věcem, které hýbou myslími národa, neboť jeho nynější představitelé se nejdříve ohlížejí, co tomu všemu říká ÚRO, strana a nakonec se ochotně hlásá oficiální stanovisko ÚRO. Tedy ne to, že na nejdůležitějších místech v organizaci jsou příslušníci jedné strany a mají v rukou nejdůležitější funkce, to nedráždí, ale dráždí způsoby, jakými vedli a vedou učitelstvo.

Zejména ona snaha zahladit vzpomínky na bývalé učitelské organizace (které měly též své chyby), zamezit návrat k starým organizačním formám, zbožné zahledění se do metod ÚRO, naprostá závislost a podřízenost na vedení ÚRO, která — bez svého přičinění — zařadila učitele do své celé stavby bez ohledu na tradici učitelského organizování, bez ohledu na rozdílnost jejich služeb, bez ohledu na to, že udělat z učitelů zaměstnance znamená ochudit národní kulturu o nejlepší pracovníky na místech nejzapadlejších. A uskutečněný tuhý centralismus ve Svazu bránil rozvíjet činnost, která by odpovídala potřebám učitelstva.

A pro tyto »zaměstnance« nevyhovovali učitelští zástupci v ÚRO ani odborné časopisy, které dříve za nepatrný roční členský příspěvek dostával každý zdarma. Nyní máme ve školách několik ročníků mladých učitelů (devět až deset, tedy téměř čtvrtinu celého stavu), kteří nemohli přečíst jediný odborný článek o pedagogice a didaktice, neznají současné dění v těchto základních disciplínách, jejichž jedinou četbou je odborářský časopis »Školství a osvěta«. Mladý učitel si nemůže ušeftit na předplatné za časopis »Komenský«, který jeho starší druhové dostávali dříve zadarmo. Proto se sytí stravou, která ukojuje jen jeho touhy hmotné. Ale učitel, stejně jako každý zaměstnanec, má mít vědomosti nejen o svých právech, ale také o povinnostech. Čist jen o nápravě křivd, o započítávání služeb, o přídávcích, o dani ze mzdy, o přespočetných hodinách a odměnách za ně je jistě příjemnější než články o vyučování slohu, vlastivědě nebo o globální metodě. Ale stará zkušenost učitelského odborářství říká, že učitelské sebevědomí vyrostlo ze stálého sebevzdělávání, a respekt získávaly učitelské organizace též proto, že své členstvo vedly záměrně k nejvyššímu uvědomění si svých práv i povinností.

Nyní je situace taková, že je nutné veřejně varovat před pokračováním v taktice, která zvítězila po květnu 1945. Buď učitel a profesor bude učit a se učit, nebo bude jen učit. Nesvádějme vinu na státní školskou správu, že se nestará o tuto druhou složku učitelova působení. Kdyby učitelská organizace byla postavena na vlastní hospodářskou základnu a přestal tuhý finanční centralismus ÚRO, dokázala by za vybrané příspěvky připravit pedagogické koncerty, vydávala by časopisy pro všechno členstvo zdarma, vycházely by ročenky, platila by rádné stanovenou kvotu pro ÚRO, a ještě by jí zbylo na důstojné učitelské domy v Praze, Brně, Bratislavě a v jiných významnějších krajových městech. Že učitelé nejsou ochotni podřízovat se slepě autoritě kohokoli, to dokazuje demonstrační odmítání slov »soudruzi a soudružky«, nařízených ÚRO, a důsledným lpěním na obstarožním oslovení »kolegové a kolegyně«. I to je charakteristické.

Učitelstvo jako stav si nemůže naříkat, že by ÚRO se k jeho oprávněným a řádně podloženým požadavkům chovala macešsky. Svaz zaměstnanců školství a osvěty může dokázat, že všechny jeho požadavky splnila dříve či později, po větším nebo menším zdráhání. Stačí uvést zpětně jmenování mladých učitelů, zvýšení odměn za přespočetné hodiny, reaktivace, zrušení kategorie výpomocných učitelů, zrovnoprávněných učitelek domácích nauk, zápočet vojenské služby, renominace atd. Všechny tyto požadavky si vyžádaly obrovského úsilí činovníků

Svazu, aby se z nich staly skutečnosti. Horší to již je se souborem potřeb a požadavků všech veřejných zaměstnanců. ÚRO se sice představuje jako sociální činitel prvního řádu, ale při první příležitosti (restrikce veřejných zaměstnanců) selhala dokonale jako zcela bezvlivná organizace.

Jak dál?

Podle zkušeností, ověřených četnými dopisy a osobními návštěvami různých učitelských podniků, odvažují se tvrdit, že naše učitelstvo nebezpečně stůně. Nejednalo se s ním ani takticky, ani taktně. Způsob, jakým se po květnu 1945 otevřely cesty k přerozmanitým místům několika kategorií inspektorských, různých institucí a školních úřadů, vyvolal údiv a přinesl zdrcení. Ztráta důvěry, záměrné zužení zájmů na pouhý úsek odborářský, bezprostřední styk se zjevny, které představují mravní úpadek a šlapání práva zejména v pohraničí, strádání učitele vedle desítek lidí přesycených, 1800 Kčs měsíčního platu učitelského začátečníka vedle desetitisícových příjmů vyložených podvočnicků, rozhazovačnost, panačnosť občanství, to vše drtílo idealismus, bez něhož se učitel stává pouhým zaměstnancem. Idealismus bez chleba je prázdný, ale chlebařství bez idealismu nesluší a neslouží vzdělavateli a připravovateli budoucnosti národa.

Situace je opravdu vážná. Učitelské ústavy zanikají, pedagogické fakulty jsou poloprázdné. O pedagogických fakultách bude nutné též veřejně mluvit, je to trapná kapitola. Za několik málo let budeme stát před zcela naplněnými třídami, ale v mnohých bude chybět učitel, až odejdou do výslužby staří učitelé a budou pro nervové přetížení odcházet ze školy provdané učitelky (jen v roce 1947 jich odešlo dosud v Čechách 120!). Základní školský zákon hned tak nebude. Naše školství bude trpět stále větším provisoriem. Zijeme bez plánu. Svaz zaměstnanců školství a osvěty se stará jen o zaměstnance, odbornou činnost přenechává oficiálním institucím, ale ani ÚRO nemá zájem o školství. Školské komise od počátku byly jen trpěnými útvary. Není zde korporace, která by obrovský soubor školských otázek sledovala, studovala, o důkladný plán bojovala a nespokojovala se drobečkovou politikou, jež nic neřeší, nic nebuduje, nic prospěšného nepřinese. Před 25 lety Čs. obec učitelská houževnatě bojovala o malý školský zákon, nyní se Svaz spokojuje sledováním osudu školského zákona.

ÚRO by se v zájmu národní kultury mělo odhodlat k činu. Má přece k ní také svou velkou odpovědnost. Po zklamání, mírně řečeno — kterého se dožíváme v našem divadelnictví, v našem filmu, v našem písemnictví i v ostatních kulturních oborech našeho života, zabraňme nebezpečné situaci, která by postihla naše školství, kdyby se pokračovalo na cestě, jež se ukázala nesprávná. Necht Svaz zaměstnanců školství a osvěty se proměnit na Svaz učitelů a profesorů a stane se autonomní součástí ROH s úplnou hospodářskou samostatností. Do ROH bude Svaz učitelů a profesorů odvádět příspěvek za každého člena, stane se právní jednotkou s vlastními stanovami a organizačními řády, rozvine velké úsilí, aby učitelstvo se stalo opět kulturním činitelem, jehož hlas bude slyšen všude tam, kde běží o školství. Zkušenost ukazuje, že učitelstvo se vždy hlásilo k pracujícím národa, nechybělo nikdy na straně sociálního pokroku a činy dokázalo, že je si vědomo, co znamená solidarita všech pracovníků. Krunýř ÚRO je pro učitele a profesory příliš těsný, nesnesou jej, a můžeme se dočkat divných konců, kterých si nikdo nemůže přát. ÚRO projeví důvěru k učitelům a k profesorům tím, že jejich organizaci poskytne svou mravní záštitu, v zájmu národní kultury jí dá největší možnou autonomii a svobodu, aby mohla zaktivovat všechny své členy, zainteresovat je o veřejnou práci, přispívat k jejich dalšímu vzdělávání, rozhodovat nebo aspoň pomáhat nejen ve věcech personálních, ale i ve věcech, jimiž žije náš kulturní a školský život.

Udělat z učitelství jen povolání, byl nebezpečný experiment, na který nakonec doplatí národ a stá. Učitelé a profesori mají dobrý instinkt, mají především právo říci své a no nebo ne i tehdy, kdy ÚRO z taktických důvodů jen krčí rameny. Církev má jistě velký vliv na náš duchovní život. Představme si, co by následovalo, kdyby se staly součástí ÚRO. Jejich služebníci jsou také členy ROH, ale přitom zůstali členy organizací, jež sledují zájmy církevní a duchovní. A domnívám se, že nejsem daleko od pravdy, když chci tvrdit, že učitelství svým zaměřením má být nositelem podobného poslání, jaké společnost dává církvím. Jeden z bystrých učitel-ských pracovníků (byl to profesor) řekl ještě před květnem 1945, že zbavíme-li učitele a profesory možností vyvinovat ve své organizaci činnost nejen odborářskou, ale i odbornou, aby mohli působit jako kulturní činitelé, dáme národu ohlodanou kost.

Situace je vážná. Žijeme na přelomu, který charakterisuje každou revoluci. Ovoce revoluce zraje, padavky odpadnou, musí přijít zahradníci, aby ji zbavili škůdců. Přestalo se bořit, začínáme stavět. Bude se čistit, abychom se zbavili cizopasníků. Budeme potřebovat dělníků, architektů, konstruktérů, pracovníků rukou i hlavou. A mezi nimi bude třeba tisíců a desetitisíců párů bystrých očí, čistých srdcí, oddaných služebníků národa, drobných zahradníků, kteří mají na starosti ošetřování těch nejmenších štěpů, ale přitom nesmějí zapomínat ani na odstraňování nádorů na zdravém kmenu národa. A jimi se musí opět stát učitelé a profesori, Tito osvědčení strážci hodnot, jež oheň ani rez neníčí. K této činnosti potřebují především s v o b o d y, které byli zbaveni. Bez ní se jim mění život v živoření, úrodná role v step, vadnou květy idealismu a nastupuje nikdy zcela je uspokojující materialismus. Bez svobody si nelze představit tvůrce hodnot, učitel a profesor přece tvoří hodnoty, i když těžko měřitelné a važitelné.

ÚRO nechť zcela vážně přemýšlí o učitelské otázce. Pisatel těchto řádků již před půl druhým rokem na tuto věc upozornil v článku, který otiskl oficiální týdeník ÚRO. Jeho slova tehdy způsobila, že sám předseda ÚRO posl. A. Zápotocký na ně odpověděl, ale neúplně, slíbil však, že se k nim vrátí. Dosud tak neučinil. A je to škoda.

Ještě ad usum těch, kdož by v předcházejících řádcích chtěli hledat postranní úmysly: neobviňuji ÚRO z nějakých tendencí nepřátelských učitelstvu. Vedení ÚRO se přirozeně dívalo na učitele jako na zaměstnance, které je nutno zarámcovat do obrazu jednotné organizace pracujícího lidu. Ale musím vytýkat způsob, jakým se ve vedení učitelstva uplatnili lidé, kteří nikoliv ze zlé vůle, ale z neznalosti a z naprosté neochoty přijmout dobře míněné rady zkušených pracovníků, zavedli učitelstvo do stavu, v němž dnes je. Kdyby běželo jen a jen o učitele a profesory, jistě by nebyl napsán tento článek. Ale běží o mnohem víc, běží o pracovníky, kteří mají v rukou budoucnost národa. A tu bylo třeba obnažit celou podstatu učitelství, onoho povolání nad všemi povoláními.

Chybami se každý učí. Nyní je již zřejmé, že se stala velká chyba, když se osvědčené formy učitelského organizování opustily a udělala se čára mezi učitelem-odborářem a učitelem-kulturním pracovníkem. Sokolové a legionáři udrželi své osvědčené organizační formy, a můžeme mluvit o štěstí, že je udrželi. Učitelé byli svedeni na cesty nové, přísně odborářské. Cítí svou opuštěnost, jsou nespokojeni a volají po změně. Lační nejen po chlebu vzdejší, ale i po stravě duševní. Tu jim může poskytnout taková organizační forma, která hovoří nejen jejich zaměstnání, ale především onomu posvátnému jejich poslání, jež se nemohlo skončit v květnu 1945.

otázky a odpovědi

Ferdinand Peroutka

Kdo se lépe osvědčil?

II.

Taková byla první linie komunistické strany v osudových dobách: není rozdílu mezi obrannou a útočnou válkou; Československo nemá právo připravovat se na obranu, neboť to není obrana, nýbrž imperialismus; Hitler a Beneš jsou v podstatě stejní lupiči; bylo psáno v Písmě, že každá válka je imperialistická, dokud trvá kapitalismus; nevěřte, Češi se nechtějí bránit, oni chtějí útočit!

Je zřejmo, že to byly nějaké zmrzlé tóny, nějaká nehybnost mozku nebo citu, neschopná živě reagovat na novou, nebývalou situaci. V sousedství zastřel obzor stín obrovitého vraha, nejkrutějšího nepřítele Slovanů, jaký kdy žil. Tato šelma se chystala ke skoku. Český národ, na třech stranách obkroužen germánským mořem, pocítil, že se přiblížila rozhodující epocha v tisíciletém zápase mezi Čechy a Němci a že není dovoleno se spoléhat na milosrdenství; že malé sousedy Říše, nad níž zavíral hákový kříž, žádný pardon nečeká. V této rozečvené situaci seděl komunistický theoretik s nehybnou tváří a kreslil své kruhy do písku: to není úzkost národa, to jsou záchvěvy výbojnosti; to nejsou vlastenci, sklíčení starostí; to jsou imperialističtí ničemové a váleční štváči.

Tato slina nám tehdy stékala po tváři, a s touto slinou máme porovnávat své stanovisko.

Avšak pravda, že časy se mění, nikde neplatila tolik, jako když jde o českou komunistickou theorii tváří v tvář Hitlerovi. Nikde jinde se také tak neosvědčilo dialektické chápání vývoje: po thesi přichází antithese. Zamrzlé tóny rozmrzly. R. 1935 vůdce ruského státu Josef Stalin přijal představitele státu francouzského, jímž byl tehdy Laval, a řekl mu, že „chápe a plně schvaluje politiku obrany, kterou Francie provádí, aby udržela svou ozbrojenou moc na úrovni, nutné k její bezpečnosti“. Tento výrok vnikl do českého komunistického tisku jako víchr, který mnoho zbořil a mnoho odvál. Náhle, přes noc, bylo uznáno našimi komunisty, že také Československo jen „udržuje svou ozbrojenou moc na úrovni, nutné k jeho bezpečnosti“. Rázem dozněly řeči o přípravě Československa na imperialistický výboj. Bylo uznáno, že Češi se připravují jen na obranu, a komunisté ohlásili, že „dávají své síly k dispozici na obranu demokracie“. „Tvorba“, která ještě nedávno psala, že „protifašistický boj nemůže být ospravedlněním války“, přihlásila se nyní mezi ty, kdo podporují přípravu československé armády na obranu. Psala teď: „Komunisté navazují na nejlepší tradice českého národa, na hrdinnou a mocnou, svobodnou armádu husitů, na staré tradice svobody legionářských vojsk“. Tedy rychle za sebou: jednou bojovat proti Hitlerovi znamenalo být imperialistou; po druhé bojovat proti Hitlerovi znamenalo být husitou.

Obdobná změna nastala v poměru k demokracii. Také tu byla these a antithese. Také tu jedné půlnoci musili někteří lidé zapomenout, co do té chvíle tvrdili. Také tu bylo náhle schváleno, co do té doby bylo haněno.

Po celou první dobu po Hitlerově nástupu odmítali naši komunisté uznat, že existuje jakýkoli podstatný rozdíl mezi demokracií („měšťáckou demokracií“, jak říkali) a fašismem. Obojí pokládali za stejného pekla zplozence. Jako tvrdili, že není obranné války, dokud existuje kapitalismus, tak tvrdili, že není demokracie, dokud není kapitalismus poražen. O demokratickém socialismu mluvili jako o tajném spojenci fašismu. Neuznávali demokracii za stav hodný pomoci, ani tenkrát ne, když ji už měli v sousedství tak hrůzné konfrontovanou s fašismem. „Rudé právo“ psalo: „Tvrdíme, že nemůže být svobody pro velkou většinu lidstva tak dlouho, dokud trvá kapitalistický řád“. Žádali jsme, aby komunisté, ničeho nepovolující se svého stanoviska, aspoň uznali, že přece je podstatný rozdíl mezi postavením dělníka v Československu, kde je politická demokracie, a postavením dělníka v hitlerovském Německu, kde politická demokracie byla potlačena. Mlčeli. Jejich boj proti fašismu vypadal takto: jedna rána do fašismu, dvě do politické demokracie.

Neučiníme toto stanovisko předmětem podrobnějších úvah, poněvadž brzy zase začali říkat něco jiného. Roku 1935, v téže době, kdy Stalin pronesl svůj památný výrok vůči Lavalovi, sešel se v Moskvě sjezd komunistické internacionály. K jeho zahájení napsala moskevská „Pravda“ článek, v němž doporučila evropským komunistům, aby podporovali liberální a demokratické vlády v boji proti fašismu. Právilo se v článku tom, že Hitlerovo vítězství bylo umožněno hlavně rozštěpením levice (onou u nás tak známou nesnášenlivostí, která i sociální demokraty vydávala za spřezence fašismu, Masaryka za polofašistu, Beneše za reakcionáře a o Karlu Čapkovi se vyslovila, že zfašisoval českou literaturu). Proto, dovodila „Pravda“, je lépe spolupracovat s demokratickými vládami než usnadňovat vítězství fašismu. Německý komunista Pieck připojil, že komunisté mají přispět na pomoc těm malým evropským národům, jimž by hrozilo nebezpečí z Třetí říše; kdyby německý fašismus chtěl rozbit tyto země, byla by obranná národní válka jejich národní buržoasie zcela spravedlivá, a musili by se jí zúčastnit také proletáři. Komunisté tedy nechť bojují pro demokratické svobody ve všech zemích, které zachovávají věrnost zásadám měšťácké demokracie. V článku „Pravdy“ se dokonce pravilo, že to komunisté mají činit z plného srdce. Krátce na to mluvil Dimitrov, hrdina berlínského žhářského procesu: „Nyní mají proletářské masy volit nikoliv mezi dělnickou diktaturou a měšťáckou demokracií, nýbrž mezi měšťáckou demokracií a fašismem“.

Toto zapůsobilo neodolatelným vlivem na komunistické theoretiky v Čechách. Památného dne 4. července 1935 byla v „Tvorbě“ slova demokratická práva po prvé napsána bez uvozovek. A „Tvorba“ nyní psala z plného srdce. Jak bylo doporučeno:

»Československo, obklopené se všech stran fašistickými státy, je poslední zemí s demokratickým zřízením. Hrozí nebezpečí, že fašistická vlna zaplaví poslední zemi demokracie, poslední zbytek svobod středoevropských

národů. Komunisté, vědomi si toho, jak mnoho znamená každý kus práv a svobody, dávají své síly na obranu demokracie. Je to nesporně nový poměr k měšťácké demokracii.«

Komunistický člověk nerozhodně stál mezi těmi rychle se vystřídávajícími protiklady, mezi touto dvojí naukou, v tomto kaleidoskopu mínění: starý poměr — nový poměr; občanské svobody nic neznamenají — přece něco znamenají; nemůže být dnes svobody — je dnes svoboda, která by mohla být fašismem potlačena; demokracie je spojencem fašismu — demokracie je odpůrcem fašismu; nestojí za to bránit měšťáckou demokracií — stojí za to bránit měšťáckou demokracií.

Po nějakou dobu „Rudé právo“ i „Tvorba“ držely se nové linie, „nového poměru“. To pro nás znamenalo, že dělnictvo, patřící ke komunistické straně, bylo získáno pro obranu země a občanských svobod. Měli jsme dojem, že boj proti fašismu (ten boj, který bez ohledu na to, co o tom dříve soudil „Tvorba“, mohl brzy vzít na sebe formu války) obdržel nejsolidnější základnu, jakou boj může mít: souhlas celého národa. Pak, znenadání, přišel nový, nesrozumitelný obrat. Všechny jeho vnitřní okolnosti dodnes nejsou známy. Komunisté, kteří udělali krok dopředu, učinili nyní zase přesně týž krok zpátky. Co to bylo, dialekticky měřeno? These? Antithese? Synthesa?

Když se roku 1936 komunističtí vůdcové vrátili z Moskvy, nastalo ve straně zemětřesení. Navrátilci nemeškali zatratit tu politiku, již v poslední době provozovala československá komunistická strana a jež vedla k té spolupráci komunistů s demokraty, jakou doporučila moskevská „Pravda“, Dimitrov i vůdce německých komunistů Pieck. Vůdcové, kteří doma tuto politiku prováděli, zmizeli v oné propasti, do níž jsou v komunistické straně vrhány úchylinky. Někteří byli vypuzeni z redakcí i ze strany. Ti, kteří se chtěli udržet, musili spáchat intelektuální harakiri: s tou ponížeností, která mimo komunistickou stranu už nikde není vyžadována, musili sami sebe obžalovat z omylu a z hlouposti; musili veřejně zatracovat ráno, v poledne a večer, co do té doby dělali; musili se přiznat, že ničemu nerozumějí a všechno jen zmátli. S chutí vylézali na pranýř. Loni podporovali komunisté volbu dr. Beneše za presidenta republiky. Nyní bylo prohlášeno, že se tak stalo politováníhodným nedopatřením. Psaní „Rudého práva“ pro brannost československého lidu a pro obranu demokracie proti fašistickému útoku zase bylo denuncováno jako zločin na proletariátu. Zdálo se, že běh v kruhu je skončen a běžec zase dospěl k východisku.

1933 — 1935 — 1936 — s kterým koutem tohoto chaosu máme porovnávat svou linii?

Nepravděpodobně dnes také vypadá, že by se naši komunisté nebyli těšili z toho, když Československo uzavřelo politickou smlouvu se Sovětským svazem. Nicméně i to je fakt. Snad tu působila uražená pýcha neosvědčivšího se proroka. Komunisté dosti dlouho předpovídali, že imperialisté se na konec dohodnou a že dr. Beneš poputuje do Berlína, aby uzavřel spolek s Hitlerem. Když je zklamal a místo toho šel do Moskvy a uzavřel tam spolek se Stalinem, nebyla na sloupcích komunistického tisku

nejdříve patrná žádná radost. „Rudé právo“ o této události suše referovalo na zastrčeném místě. „Tvorba“ psala v první chvíli: „Spojenectví imperialistů se Sověty se nejen může, ale na konec musí obrátit v konflikt“. To tedy byla věštba, že smlouva Československa s Ruskem se nejen může, ale musí obrátit ve válku Československa s Ruskem. Dodnes nám schází porozumění pro toto ostražitě politické vnímání, které prozrazuje lehkou formu stihomamu. „Tvorba“ dále tvrdila, že smlouva Československa byla uzavřena se Sovětským státem, ne však s internacionálou. Co mělo znamenat toto poselství k československému lidu, jenž smlouvu se Sověty přijal s ulehčením? Mělo tím být řečeno, že pro komunistickou stranu, která je členem internacionály, tato smlouva neznamená nic?

Než jsme se však naučili myslet v těchto nám nabízených termínech (tam ruský stát — zde komunistická internacionála), „Tvorba“ přerušila toto vyučování a během jediného týdne skepsi nahradila nadšením. Začala nabízet dr. Benešovi podporu „socialistického souručenství“ pro jeho spolupráci se Sověty.

Máme dojem, že jsme se chovali s větší stálostí.

Ať jakýkoli chaos do té doby prodělávala komunistická theorie, v krizi roku 1938 komunisté vyčistili svůj štít. Zbavili se studeně rozumářského uvažování, zda boj proti fašismu ospravedlňuje nebo neospravedlňuje válku. Stanuli v prvních řadách těch, kdo doporučovali chopit se zbraně proti Hitlerovi, chtivě sahajícímu na naše hranice. Byli strženi obětavou pohotovostí lidu k odporu; upřímně mávali národní vlajkou. Stali se jednou z hlavních sil, které by byly na podzim 1938 přivedly tento národ do boje s Německem. Patrně ukládali národu větší úkol, než jakého byl tehdy ve svém osamocení schopen. Patrně tehdy také dobře postřehli příležitost kompromitovat buržoasii a některé politické strany a využili ji bez milosrdenství. Ale i když politické výpočty nebyly zcela vzdáleny jejímu uvažování, tehdy komunistická strana se sžila s národem, tehdy položila základy k svému dnešnímu vůdcovskému postavení.

Mohlo by se zdát, že sami podkopáváme své postavení, jestliže toto připouštíme. Mnoho polemiků by snad neodolalo pokušení, přejít mlčením tyto události z roku 1938. Ale není důstojno něco zamlčovat. Je to jen trik. Jestliže stále voláme po faktech, sbírejme je, kde je nalézáme, a v takové době, jak je nalézáme. Není naším úkolem dokazovat špatnosti komunistické strany. Jediným úkolem, který stojí za to, je pomoci k osvětlení pravdy se všech stran.

Avšak, ani tentokrát, linie nepokračovala rovně. Přišel protektorát, přišla válka, nejdříve s Polskem, pak s Francií a s Anglií, v každém případě však válka Hitlerova proti českému národu. Nemohlo být pochyb, že na výsledku rozpoutavšího se zápolení závisí náš osud národní i osobní. I když nebyly podrobně známy všechny Hitlerovy úmysly, byl znám celkový ponurý charakter tohoto zjevu, bylo známo, že se objevil největší násilník novověku, největší nenávislník Slovanů. Bylo známo, že není prostředku ani tak podlého ani tak krvavého, aby se ho štilil. Český národ si uvědomil od prvního dne války tuto hlavní pro seba skutečnost: ať o cokoli jiného jde

ještě v této válce, jde v ní o to, zda český národ bude dál žít nebo přestane existovat, zda tisíc let českých bojů a českého usilování neobráti se jedinou válkou v pouhý hnůj nové germánské historie. Pocitívše toto, pocítili zároveň aktivní čeští lidé, že nemohou zůstat nečinní, že se nesluší jen se dívat. Nečekali na žádné jiné datum: pro ně den zápasu nastal, když Hitler vytáhl do rozhodujícího boje proti světu; snad síla českého národa je velká, snad malá; ale musí být hozena na váhy tohoto zápasu. I šli tedy čeští lidé bojovat a umírat, šli se dát mučit; vstupovali do armád, které tehdy bojovaly proti Hitlerovi, osnovali spiknutí proti okupantům, vstupovali na popravistiště, v dlouhých řadách raději putovali do vězení a koncentračních táborů, než aby svolili, aby krutý místodržitel se mohl jich před světem dovolávat; chápali své utrpení jako argument, kterému bude rozuměno. Válka Čechů s Němci byla v plném proudu.

Tu se stalo, že komunisté opět jednou podstoupili stranou. Jejich datum bylo jiné, než ostatního národa.

V ruské literatuře je památná polemika mezi Dostojevským a Tolstým o pomoc Ruska balkánským Slovanům proti Turkům. Dostojevskij tvrdil, že je třeba, aby Rusové šli bojovat pro Srby a Bulhary. Tolstoj tvrdil, že není křesťanské bojovat, ani když jde o Slovany. Dostojevskij se ptal, zda je třeba se nehybně dívat, když Turek nabodává na kopí hlavu slovanského dítěte. Tolstoj odpovídal: ano, i tehdy. Dostojevskij spatřoval idealisty v ruských dobrovolnících, kteří spěchali na Balkán. Tolstoj soudil, že jsou to dobrodruzi.

I my máme podobnou památnost. Čeští vlastenci vydali do prvního dne války heslo odboje. Komunisté dali příkaz pasivity. Čeští lidé brali na sebe mnohá nebezpečí, aby unikli přes hranice a mohli vstoupit do protihitlerovských armád. Komunisté instruovali své lidi, aby do cizích armád nevstupovali. Vlastenci se ptali: i tehdy je třeba se dívat nehybně, když Hitler osnuje zkázu a když Frank mučí české lidi? Komunisté odpovídali: ano, i tehdy. Všechny zamrzlé tóny se opět rozezvučely: tato válka je válkou imperialistickou; není dovoleno pošípnout se účastí. Čeští lidé v odboji a v koncentračních táborech se ptali: ani tehdy, když malému českému národu jde o vše? Komunisté odpovídali: ani tehdy. Jakou to zkoušku z nepřírozenosti ukládali českému národu! A jak je dobře, že v ní neobstál! Jaké to vyžadovali omezení a potlačení všech živých národních pocitů! Hitler ti sahá na hrdlo — a ty se nehybně dívej. Pro tuto, v řadě předposlední, komunistickou theorii, že válka, která vypukla proti Hitlerovi v září 1939, je válkou imperialistickou, pro tuto ničím nedoloženou domněnku, že Chamberlain, který tak dlouho jezdil do Německa se ponižovat před Hitlerem, aby odvrátil válku, a Daladier, který před zraky celého světa se třásl strachy, najednou se stali imperialistickými lupiči, pro tuto domněnku český odboj neměl na začátku ve svých řadách komunisty. Český letec umíral ve vzdušné bitvě nad Londýnem, aby bylo zachráněno poslední důležité místo v Evropě, odkud bude možno obnovit nástup proti Hitlerovi, jenž se chystá vyhubit český národ. Český komunista dole pod ním soudil, že se tam ve vzduchu zmítá jeden z četných žoldnérů imperialismu.

V červnu 1941 napadl Hitler, přesvědčen po dosavadních úspěších, že „s německým vojákem mohou se všeho odvážit“, sovětské Rusko. Téhož dne, kdy začal boj Němců proti Rusům, byl pro české komunisty teprve legalisován boj Čechů proti Němcům. Se všemi komunistickými stranami světa provedli 21. června v šest hodin ráno onen prudký pohyb: od stanoviska, že jde o válku imperialistickou, kterou je nutno ignorovat, k stanovisku, že vznikla válka za svobodu národů, kdy je třeba všechno obětovat. A opravdu, od té chvíle obětovali všechno.

S kterou tedy periodou tohoto vývoje se máme porovnávat? S rozechvěním z roku 1938? S kamennou nehybností z roku 1940? Který úsek bude nám přikázáno zvolit?

Stejně potíže jsou s komunistickou linií i v ostatních věcech. Máme své stanovisko k německé otázce v Čechách srovnávat s nynější prudkou, nesmířitelnou komunistickou praxí vůči Němcům, nebo s někdejšími prohlášeními komunistické strany, že je pro sebeurčení německé menšiny, i kdyby to mělo vést k odtržení od republiky?

Historikové rádi píšou za sto let po tom, kdy děje byly skončeny. Tvrdí, že teprve k vychladlé látce se mohou přiblížit s plnou objektivitou. I když je to snad dobrá zásada historikova povolání, přece lidé musejí znát pravdu o tom, co se kolem nich děje nebo co se teprve nedávno událo. Mnohé by nezdědili, kdyby nad historickou pravdou byla zřízena národní správa komunistické strany.

dopisy

Ze Zlína

Vážená redakce!

Dnešek věnoval mnoho místa Zlínu. Budiž mu za to díky! Je v tomto městě politický teror, či tam není? Vysvětlení očekává veřejnost od šetření, jež ve Zlíně právě provádí zvláštní komise parlamentu, zprávu, o jejíž objektivitě nepochybujeme. A Zlínsko po ní dychtivě prahne. Dokud šetřením pověřeni poslanci svoji práci neukončí, zachováme si rezervovanost. Jde nám o znárodněný průmysl, o jeho výrobnost a prosperitu, aby konsumentům dodával levně a dobře životní potřeby a státu pokud možno co nejdříve hodné daně.

Máme však povinnost zmínit se o případu, který se netýká jen Zlína, nýbrž všech členů ROH, odborového hnutí a jeho poslání vůbec. Začneme pěkně od začátku. Dotkneme-li se dosud bolavých ran, budiž konstatováno, že nechceme vykopávat válečnou sekýru, jejíž topůrko dosud ční ze země. Dne 4. a 5. září veřejní komunistický tisk jednání vlády v otázce tak zv. milionářské. Náhradní orgán závodní rady n. p. Baťa a současně i odborová organizace n. p. Baťa — aťž by zjistily mínění osazenstva závodů — zaslaly panu ministru dr. Dolanskému projevy souhlasu s jeho návrhem. Avšak závodní organizace čs. strany nár. socialistické v n. p. Baťa se usnesla ve své schůzi ze dne 7. září na protestním telegramu, ve kterém byl projevem nesouhlas s telegramy ministru Dolanskému odeslanými. Schůze nár. socialistů se konala ve Velkém Zlíně a byl jí přítomen ministr zahraničního obchodu dr. Ripka. Telegram závodní organizace nár. soc. podepsal její předseda Josef Štěpán.

Tolik fakta. Na to byl tři týdny klid. Potom teprve byla svolána schůze závodní odborové organizace dílčí skupiny gumáren v n. p. Baťa, kde je Josef Štěpán zaměstnán. Na schůzi této dílčí odborové organizace bylo rozhodnuto navrhnout členovi odborového hnutí Josefa Štěpána k suspendování z jeho dosavadního pracovního místa. Prý se provinil svým podpisem proti zájmu pracovníků. Kdo žije ve Zlíně a zná právě Josefa Štěpána, ten ví, že je to obecně oblíbený, konciliantní člověk a hlavně dobrý pracovník. Budiž napsáno, že jeho vlastní spolupracovníci, takto členové komunistické strany, s návrhem funkcionářů odborářských dodnes projevují nesouhlas. Josef Štěpán je i mezi nimi oblíben. Po schůzi zástupců odborů uveřejnily časopisy Tep (vydavatelem je

poorniková rada zaměstnanců n. p. Baťa) a Práce (vydavatelem odb. hnutí) přeťupky, které má Josef Štěpán na svědomí: Je mu vytýkáno, že prý nesvolával schůze odborové organizace, ač byl v gumárnách jejím předsedou. Toto tvrzení je nepravdivé, protože schůze svolávány byly a protokoly o nich zapisoval jeden z členů KSC. Ani jedna výtka netýká se nějakého pře. stupku v práci — a to je na věci nejdůležitější. A tak Josef Štěpán, předseda závodní organizace národních socialistů v n. p. Baťa, má být podle verdiktu odborové organizace, jež je členem, přemístěn k úkolové práci, i když proti němu po pracovní stránce nejsou vůbec námítky.

Jsem a kořene věci. Kdyby se zástupci odborů usnesli na vyloučení Štěpána z odborového hnutí — snad by to mohlo být trestem, ke kterému jsou odbory oprávněny. Jakým právem však odboráři rozhodují o vyloučení politikých z závodů se přímo nedotýkajících celostátních problémech, jejichž řešení leží plně na parlamentu a na vládě republiky? Obvyklejší členové ROH se táží, jakým právem chce odborové hnutí trestat újmou v práci dobrého pracovníka? Po našem názoru tímto počinem odboráři ničí podstatu odborovosti. Dopouštějí se politického útisku na svém vlastním členovi. Je to nejsmutnější věc, které jsme zde ve Zlíně svědky. Neboť přece posláním, ba svatým úkolem odborového hnutí je a musí zůstat, aby naopak své členy ochránilo před jakýmkoliv útiskem, pracovním i politickým.

Nevíme, kterak věc Josefa Štěpána skončí. Slovo má nyní parlamentní komise. Avšak my, prostí členové ROH na Zlínsku, se ptáme pražského ústředí ÚRO, zda s těmito metodami souhlasí a zda je ochotno poučit všechny své složky o jejich kompetenci a úkolech. V odborech je zajisté třeba jiné práce než té, která se nám takovýmto způsobem prezentuje. Josef Štěpán a všichni ostatní s ním se ptáme, proč platíme příspěvky. Snad proto, aby složky ROH byly ochotným nástrojem politického útisku? Či snad dokonce máme už odborový útisk? Obáváme se, že přestává jednotu. Nebo, de-li jednotu, jak jsme si ji představovali, nastoupí boje a strach. Strach o existenci, strach před svobodou vlastního slova a především strach před funkcionáři a všemi držiteli moci. A tu se nám ztrácí smysl národní a sociální revoluce, ve které jsme všichni těžce zápasili za osvobození od strachu. Stavět socialismus na strachu znamená pseudodemokracii. Je na čase, aby si to ÚRO a všichni odboráři zavčas uvědomili. Josef Štěpánů je mnoho. Zachraňte je a zachraňte s nimi i jednotu a čestotu všech krásných idejí, jež jimž nositelem musí ROH zůstat, nechce-li dospět k rozkladu.

Dr. Gustav Kozák, Zlín.

P. T. redakci týdeníku Dnešek!

V čís. 28 tvrdí p. dr. Pejchovský, že podle záznamu na stavebním úřadě města Zlína pořídili si dělníci v obvodu Zlína v letech 1935 až 1937 pouhých 5 domků. Pan doktor se nepřesvědčil, kolik dělnických domků si baťovci postavili v těch letech v okolních vesnicích a městech. Z obvodu pěti polit. správ dovážejí viaky a auta dělníky a úředníky do Zlína a do Baťova. A ti bydlí velkou většinou ve svých účelně zařízených domcích a vilách. Jsou to ne stovky, ale tisíce dělnických domků. Na 40 km v okruhu Zlína možno vidět vliv Baťových závodů na pokrok v bydlení, v šacení a ve výživě obyvatelstva vůbec, netoliko dělnictva. Ve Zlíně samém a na Baťově je příliš drahé stavební místo. Tam se musí počítat do budoucna a rezervovat místa stavební pro závod a úřady. Pan dr. Emil Pejchovský by prospěl firmě Baťa, n. p., i veřejnosti, kdyby pořídil seznam obcí, kde zaměstnanci firmy bydlí a kolik domků vlastní.

S úctou

Martin Svobid

Po festivalu

Vážený pane!

Lituji velice, že jsem Vašemu dopisu, uveřejněnému ve 27. čísle »Dnešku«, špatně rozuměla. Nepostřehla jsem, že má vyjádřiti příznání chyb a politování nad tím, že k nim došlo. Vzbudil ve mně spíše dojem obhajoby. Protože nemám za pedagogické, omlouvat mladým provinilcům jejich chyby do očí nebo jim snad napovídat, čím se mají hájit, dovolila jsem si s Vaším článkem nesouhlasit.

Vysvětlující, proč nemám za radno svrhávat břímě odpovědnosti na pedagogy, voala jsem po výchově dobrým příkladem v rodině. Na výchovu v rodině navazuje výchova školská, spolupůsobí při ní výchovné organizace, jako jsou Sokol, skauting, SCM a j. Výchovné organizace nemají, pravda, prostředků k radikálnímu zákroku, protože jsou to organizace dobrovolné, tedy ani vojna, ani HJ. Mají však jeden velmi účinný prostředek, kterým udržují kázeň a mravní úroveň svých členů — vyloučení. Zpravidla se k němu nesáhá, protože členstvo se prosívá samo odchodem těch, kdož nevdělali režim, pro nováčky úmyslně tvrdý. Úroveň kázně lidí se podle toho, klade-li organizace větší důraz na kvalitu nebo na množství svých členů. Prosim, neheďte ve mých slovech útek na SCM. Jsem přesvědčena, že většina jeho členů jsou ukázněni mladí lidé. Ze však stačí několik neodpovědných jedinců k tomu, aby povstalo celé svazu, jehož účelem je vychovávat mládež, byla vážně poškozena. (Z mé osobní zkušenosti: Působení SCM v červenci r. 1945 ve škole v Dolní Branné u Vrchlabí. Záznamy o tom se jistě uchovaly, do věci bylo tehdy zasvěceno i četnictvo. — Také jedna věc, která zarostla mechem zapomnění.) Tuio pověst může SCM snadno napravit tím, že se zbaví členů, k udržení jejichž kázně bylo třeba prostředků radikálnějších, než jakými SCM vládne.

Když pochybovala o tom, že v jádru je charakter naší mlá.

deže zdravý, neztrácela bych ani minutu úvahou, jak způsobit, aby také chováni její bylo slušné. Tedy ne svatost, nýbrž pouhá slušnost je to, k čemu chci mladé přinutit příkladem, a to teď hned. Přijdu s mládeží hodně do styku a vím, že to možné je. Snad i Vy byste to připustil, kdybyste se nedomníval, že se mnou musíte polemizovat, máte-li si važit sám sebe. Jste patrně mlád, mám to nešťastí, že patříte do generace rodičů odrostlých dětí. Prosím, věřte mi, že nemám v úmyslu Vás ranit ani ve Vašem mládí, ani ve Vašem smyslu pro právo a pravdu a nenutíte mne, abych uváděla všechny důvody, jež přispěly k tomu, že Svaz mládeže nedokázal přinutit všechny, aby vstoupili dobrovolně do jednotné organizace, nenutíte mě opakovat všechny známé skutečnosti o politickém zaměření SCM. Je mi líto, že stranická politika zasahuje rušivě do upřímného snažení medvědy. Věřte mi, když jsem ve svém předešlém dopise mluvila o povinnosti starších, věst mladé příkladem, měla jsem především politiku na mysli, a to nejen vnitřní.

Obávám se, že kdyby existoval spolek na ochranu značky TGM, měl by všechny důvody zakročít. Nechci to dělat borší než to již je. Prosím tedy jen důtklivě: dovolávejme se shora uvedené značky, jen když se můžeme pochlubit ovocem, které slova jeho nesou!

Marie Jindřichová

Proč plakat?

Vážení redakce!

V čísle 29. Vašeho časopisu sice již prohlášení Pojišťovací rady, doufám, definitivně oťřelo slzy, které, jak jsem dopisy sledoval, byly někdy tak trochu «krokodíli». Nemusím já je tedy oírati. Proč se však vracím k věci, je řada nesprávností v dopisu p. Itě. Svým vykladem sice budí zdání odborníka, ale svými důvody může zkřivit pohled na merito věci. To, co píše o vyplátek pojistek, bylo kdysi pravdou. Ano, před vydáním zákona 141/47 o likvidačním fondu měnovém. Již 1. září přinesly Svobodné noviny článek z pera odborného spisovatele V. Rezného článku, ve kterém tyž informoval veřejnost velmi populárním způsobem o dosahu § 7. citovaného zákona. To, že jiné, najmě politické časopisy, si faktů přinášejících ustanovení zákona nevěšmly, svědčí o tom, jak tento tisk chápe službu svému čtenářstvu. On v prvé řadě by byl povolán, aby informoval veřejnost, neboť on nemusí, tak jako pojišťovny-národní podniky, žádati úřady o povolení papíru na tisk informačních letáček. A přece Vám posílám již v září vydaný letáček Pražské pojišťovny-nár. podniku, v němž tato majitele starých pojistek informuje o tom, co přináší pojištěncům zákon o likvidačním fondu měnovém. Přikládám Vám tento letáček a cituji z něho:

Otázka Vašich nároků z Vašich životních pojistek byla příznivě vyřízena! — Podle dekretu presidenta republiky 91/45 o obnovení čs. měny ručily až dosud pojišťovny u životních pojistek, uzavřených před měnovou reformou, v takovém poměru staré a nové měny, v jakém byly placeny prémie ve starých a nových platidlech. — Jestliže na příklad byly na pojistku pro případ dožití a umrtí, sjednanou na dobu 20 let ve výši 100.000 Kčs, zaplacený 4 prémie ve staré měně a jedna prémie v nové, vyplácelo se při umrtí 80.000 Kčs (t. j. čtyři pětiny pojistné sumy) na vázaný účet a 20.000 Kčs (t. j. pětina pojistné sumy) v nové měně. — Ustanovením § 7 odst. 1 zákona 141/47 o likvidačním fondu měnovém dosáhlo však nyní životní pojištění velkého úspěchu: tento zákon umožňuje pojišťovnám vyplácet v nových platidlech celou pojistnou sumu až na částku, rovnající se soupisové hodnotě k 31. XII. 1945, uvedené na přihláškách pojistek. — Jak se změnilo ručení v horším případě? — Soupisová hodnota takové pojistky po zaplacení 4 ročních premii ve staré měně obnáší 9200 K. Při umrtí vyplatí nyní pojišťovna 90.800 Kčs v nové měně a pouze 9200 K na vázaný účet.

Z toho plyne, že tam, kde pojistka plnila výhradně funkci krytí úmrtního rizika, vyplácí se převážně novými platidly. Naproti tomu dožití pojistky nespĺní její pojistnou funkci a je jen spravedlivě vůči ostatním střádalům, že takováto pojistka považuje se za pouhý vklad a nakládá se s ní stejně co do jejího uvolňování jako se vkladem. Tím, že jest její poměrná část placená ve staré měně zadržena na vázaném účtě, je jenom spravedlivé. Vždyť ti největší spekulanti, kteří ukládali nehodnotné protektorátní peníze do pojistek, pochodili dobře, neboť vložili do pojistky na př. 67.000 K, obdržel pojistku na 20 let na 100.000 K a při tom mu byla při soupisu majetku vzata v úvahu soupisová hodnota pouhých 45.000 K. Kdyby si byl peníze nechal doma nebo v záložně, bylo by jeho jmění o 22.000 K vyšší a musel by z tohoto obnosu zaplatit dávku z majetku.

Pan Itě vytýká nespravedlivé pojišťovně to, že neinformují veřejnost. Ony tak podle svých omezených a omezovaných možností činí. Ovšem že nemohou všem pojištěncům zaslati leták ihned zvláštní poštou, neboť pojišťovny i jako-anebo právě jako národní podniky musí šetřit a posílají letáčky se složenkami k platbě premii na staré pojistky.

Pan Itě poněkud přehání, když tvrdí, že v normálních dobách umíralo přes polovici pojištěnců a má za to, že je poměr nyní ještě horší. Toto tvrzení je hodně přehnané, díky Bohu, neboť by to znamenalo, že náš národ by v několika desetiletích vymřel. To je tvrzení nevědomych zástupců pojišťoven, kteří nedovedou získávat pojištění jinak, než strašením příštích vdov smrtí manželů. Tedy pravdu si mluvíme a dobří spolu budme.

Buď jak buď, že všeho je zřejmo, že naši zákonodárci jsou na větší výši nežli naše veřejnost, neboť lépe chápou posáň životního

pojištění, než je naší veřejností chápána. Všem příštím babičkám, plačícím nad blahopřejným dopisem přesto přeji, aby jejich pojistky se nevyplácely na základě umrtí, nýbrž dožití, třeba i s tím rizikem, že nemajíce z čeho žiti, si o jejich uvolnění budou muset ve smyslu zákonných nařízení zažádati stejně tak, jako kdyby peníze měly uloženy v peněžním ústavě. Kdyby byly měly u pojišťovny pojistku pensijní za staré peníze a nyní splatnou, byly by dostaly měsíční pensii až do 2000 Kčs v nových platidlech. Ano, kdyby; kdybychom byli Francouzi a uzavírali ve větší míře pensijní pojistky, místo pojistek životních, neplakaly by naše babičky. Fr.

Titl. redakce časopisu Dnesek.

Ve 29. čísle Vašeho časopisu je kromě naší poznámky k vyplátám pojistek také dopis zn. Itě; věta, že «připravovaný finanční zákon bude jistě řešit tuto bolest», ukazuje, že pisatel není známa existence zákona o likvidačním fondu měnovém ze dne 11. srpna t. r., který tuto bolest opravdu řeší — a zcela v intencích pisatele. Pojišťovny tam opravdu prosadily příznivější způsob likvidace vázaných životních pojistek. Kancelář Pojišťovací rady přikládá také svůj oběžník č. 30 ze dne 12. m. m. na důkaz toho, že podněty, vzešlé z rozpravy, nezůstávají neuzžitkovány.

V dokonalé účtě

Pojišťovací rada,
generální tajemník.

(Pro informaci čtenářům přinášíme text zmíněného oběžníku):

P. T. pojišťovnám národním podnikům!
Oběžník č. 30/47

Na stránkách časopisů DNESEK probíhá diskuse o vázaných životních pojistkách, zejména o způsobu likvidace části (nebo i celé) pojistné sumy na vázané účty. Proti steskům a nářkům se zprávidla vzápětí objeví hlas, který platnou praxi vysvětlí, ope o platné zákony atd. Zdá se, že čtenáři zmíněného časopisu jsou již informováni, že pojišťovny si jinak počínati nemohou a že pro ně roste i porozumění. Avšak i ty nejstřízlivější hlasy kritizují užívání frázi v dopisech a tiskopisech pojišťoven, zejména oněch, jež nevystihují dobu, často působí ironicky a nezřídka jsou vlastním pramenem střádnosti. Citujeme závěr posledního hlasu 24. čísla DNESEK:

»Víme velmi dobře, že pojišťovny se musí řídit předpisy a zákony. Doufáme též pevně, že to jinak nešlo a jsme ochotni své republice přinést určité oběti. Však já sám jsem si v letech 1938/39 nejednou říkal: Dočkáš-li se nového vzkrísení státu, nežádej si od osudu už nic jiného. A takových nás jistě bylo mnoho. Vždyť se pojišťuje převážnou většinou jen inteligence. Omlouváme tedy a neviníme pojišťovny. Jen bych si dovolil malou radu: Nesypte na polouzavřenou ránu sůl. Stípe to. Napište pojištěnci prostě fakt skončení pojistné doby a uveďte s politováním, ne s radostí, že vázaní zákonnými předpisy, nemůžete, bohužel, platit hotovými a jste nuceni vyplácet pojistku jen jako vázaný vklad. Občan to pochopí, uzná Vaši lítost nad faktem, který jste nezavinili, a zahrnuje-li, pak určitě na jinou světovou stranu. Jaroslav Hubálek.«

Soudíme, že tento hlas by měl být slyšen i v likvidačních odděleních pojišťoven, neboť je to hlas přátelský.

Pojišťovací rada,

Jaký byl Prager Tagblatt?

Vážení pane šéfredaktore,

v č. 29 Dnešku pod záhlavím »Dva zbití novináři« pan Rudolf Kolář kritizuje mezi jiným časopis Prager Tagblatt a viní jej, že »existence tohoto německy šovinistického listu donutila republiku k vydávání dalšího německého listu Prager Presse, jehož úlohou bylo oslabovat vliv Prager Tagblattu«.

Spolupracovníci tohoto listu se nyní ovšem nemohou smíi hájit, poněvadž většinou zahynuli v nacistických plynových komorách.

Pokud vím, byl Prager Tagblatt především listem všeho židovstva, jehož zájmy důstojně hájil, a pak teprve listem německým. Udržoval své viasni dopisovatele téměř ve všech hlavních městech Evropy i v zámoří a patřil k nejlépe informovaným časopisům v CSR. Jeho hospodářské staří byly evropské úrovně a — nemýlím-li se — byl právě z toho důvodu zakupován ze služebního paušálu českými školami obchodními. K 50letému jubileu president Masaryk zaslal listu vlastnoruční blahopřání, v němž vyslovil, že tento list patří k nejlépeším časopisům republiky. Po nastolení Hitlera v Německu zaujal Prager Tagblatt ostrý postoj k jeho režimu, který potíral duchaplnými úvodníky a kompromitujícími zprávami o nacitech v Německu. Politicky zaujímal list loyální postoj k CSR, zastával se loyální spolupráce německé menšiny s českou většinou a odsuzoval nesmířitelné stanovisko henleinovských Němců. Po okupaci CSR byl časopis zastaven a jeho spolupracovníci — pokud ne utekli do ciziny — byli vrženi do koncentračních táborů.

Německy psaný list ministerstva zahraničí Prager Presse vznikl, pokud vím, jako protiváha proti pražskému německému štvavému listu Bohemia, hlavnímú orgánú ultraněmců v CSR, jehož úkolem bylo ostuzení nás v cizině.

Tož nevím, zdali pan Rud. Kolář Prager Tagblatt vůbec někdy četl.

Vám oddaný

V. P.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Ladislav Stehlík:
Ze sbírky veršů „Madona“

TŘEBOŇSKA

*Alt kašny na náměstí
ohválně tě rytmy svými —
noc střemchou v křehké pěsti,
když kráčíš podlouhými*

*pod lunou svého čela
rákosím ovívanou —
minulost zkamenělá
portálem s ráží planou.*

*Stříbrným jasem svítí
nebesa hlasu Tvého.
V hladinách rozčeříti
je vánkem nech, má něho,*

*rakové Tvoje jméno
do modra křídly piš,
liším je vysloveno,
když ústa vln se ztíší,*

*V soumraku zasní snívě
puškvorce tesknou řečí,
z brázd dýchne mlčelivě,
voní z ros senosečí,*

*chvěje se alejemi
jak mlhy ruka bílá ...
Šla krása touto zemí.*

Tady se zastavila.

Skladatel Jan Maklakiewicz, ředitel Varšavské filharmonie, složil čtyři písně s doprovodem klavíru na slova Ladislava Stehlíka ze sbírky básní „Madona“. Písně budou po prvé provedeny zpěvačkou Reissigovou v Praze. Později má je tato zpěvačka provést také ve Varšavě, kde vystoupí v nejbližší době.

NOVÉ KNIHY

BEZRUC A O BEZRUCOVI

Roztomilá bezručovská knížka vyšla k osmdesátinám básníkovým u Borových z pera profesora brněnské Masarykovy university Dr. Franta Trávníčka: *Lidská tvář Petra Bezruče* (str. 31 za 15 Kčs). Mnozí se ještě pamatují na učené hádky, které na stránkách starých „Lidovek“ před časem urputně sváděli univerzitní profesor s básníkem o správnosti tvarů jistebský či jistebnický, pardubský či pardubický. Bezruč úporně zastává podnes, přes všechny námítky filologů, tvary kratší a své názory hájil často velmi přesvědčivě také na přátel. výletech malé brněnské družiny přátel, mezi nimiž nechyběl profesor Trávníček,

Otázky nejsou nikdy nediskretní. Nediskretní bývají jen odpovědi.

OSKAR WILDE

nakladatel Pokorný a sochař Racek, objemný vůdce jejich klubu „The foot“, čili Noha. Z těchto výletů, či bezručovských „výplazů“, prozradil Trávníček několik rozkošných podrobností, které nám velkého básníka přiblížily k srdcem také jako velkého člověka, třeba s několika slabůstkami a zálibami. Je tu několik drobných kapitol o Beskydách (dříve psával i Bezruč Bezkydy, nyní užívá též tvaru Beskydy), o tom, jak rád turistuje, posedí s přáteli, pohovoří i celé hodiny promlčí, jak pečlivě koriguje své věci i druhé, jaký je bystrý filolog, až někdy zatopil svými námitkami i universitní autoritě, že měla co dělat, aby uhlájla svou gramatikální thesi proti názoru básníkovu. Tak na několika stránkách dokreslil Trávníček „lidskou tvář našeho národního umělce“ pro ty, kdo si básníka upřímně váží a ctí, i jako velkého člověka. drid

CHURCHILLOVY VÁLEČNÉ PROJEVY

Na jaře příštího roku budeme oslavovat třetí výročí ukončení druhé světové války, která nás, a nejen nás, ale celý svět tak drsně poznamenala. Doba posledních dvou let již v mnohém přikryla vzpomínku na bolest, utrpení a ponižení těch sedmi pohnutých let. Bohužel, je to škoda, že lidstvo tak brzy zapomíná, i když je to přirozený stav, bez něhož by nebylo života. Skutečnost dnes vypadá opět zcela jinak, než před osmi, nebo aspoň před dvěma lety. Spojenci, kteří vyhráli válku a zničili jednoho z nejnebezpečnějších útočníků světových dějin, nejsou již tak svorní. Jsou mezi nimi rozpory a existuje nedůvěra. My věříme, že je to stav dočasný, ne trvalý. Neboť svět potřebuje klid a mír, aby opět nastal blahobyt.

V těchto dobách je přirozené, že lidstvo se zajímá více o aktuální bolesti a nerado se vrací zpět. Minulost nebyla růžová, nač se tedy k ní vracet? A přece je třeba se vracet, chceme-li najít cestu vpřed. Nejdramatičtější minulost Evropy začíná vlastně v roce 1938, tedy před devíti le-

ty. Tuto dobu, i všechno, co po ní následovalo, máme ještě všichni v živé paměti. Ovšem byla řada věcí, která nám v té době unikala. Člověk ve vězení, nebo u továrního stroje, či v nucených pracovních kolonách nemá možnosti zvednout často hlavu. Nemá možnosti sledovat, co se děje někde za mřížemi, nebo dokonce za hranicemi, za mořem, na druhém konci světa. Mnoho bylo věcí, které nám unikly. Vracíme se k nim nyní a budeme se vracet ještě častěji v budoucnosti. Hledáme souvislosti, snažíme se najít příčiny a kořeny jistých událostí.

Winston Churchill je muž, jehož jméno zná každý člověk v Československu. Dnes jsou lidé, kteří s ním nesouhlasí, kteří ho kritizují. Ale nic nemůže zmenšit jeho nejslavnější životní údobí, dobu váleč-

nou, kdy vedl Velkou Británii, kdy byl nejnebezpečnějším odpůrcem Hitlerovým a kdy byl nejosvědčenějším přítelem i našim. Dnes je doba válečná již dobou historickou. Ale Churchillovy válečné projevy zůstanou zapsány v dějinách nejen Evropy, ale celého světa písmem, které nikdy nezestárne. Proto každý z nás rád sáhne po dvou bílých knihách, které vyšly v nakladatelství Fr. Borového. Knihy se jmenují: „Do boje“ a „Nelitočný zápas“. Jsou počátkem cyklu šesti dílů a zachycují bohatou historii nejdramatičtější minulosti našeho světa. První díl „Do boje“ (brož. 120 Kčs, váz. 155 Kčs) zachycuje Churchillovy projevy dávno před válkou. Churchill je promnesl jako poslanec konservativní strany Velké Británie. Sbírkou těchto projevů upravil Churchillův syn Randolph. Z angličtiny ji přeložil velmi čistě dr. Leo Braun a úvodem opatřil dr. J. Kolářik.

Jaromír Matoušek:

STAVBA PRVNÍ TRANSKONTINENTÁLNÍ DRÁHY V USA

Slavnou kapitolou, nejen amerického dopravnictví, ale i celých amerických dějin, je stavba první transkontinentální dráhy, která měla po prvé spojit atlantické pobřeží s tichomořským a definitivně otevřít Daleký Západ nájezdu civilizace. V té době vedla dráha z východu až do St. Joseph ve státu Missouri, zatím co zbytek cesty k tichomořskému pobřeží závisel zcela na síle a rychlosti zvířat. Roku 1860 bylo tu na trati Kearney (Nebraska) — Julesburg (Colorado) napočítáno za 24 hodin 888 nákladních vozů tažených 10.000 voly; jistá dopravní společnost vlastnila 75.000 tažených volů. O rok později byla vybudována dostavníková linie Bena Holladaye mezi St. Joseph (Mo.) a Sacramentem (Calif.) přes vojenské pevnůstky Fort Kearney, Fort Laramie, Fort Bridger, mormonské Salt Lake City, Carson City a Placerville, na trati dlouhé 3058 kilometrů. Linie měla v majetku celkem asi 100 dostavníků s 2700 koni a muly. Cesta trvala 18 dní. Nutnost zvětšit dopravní rychlost, zvláště listovní poš-

ty, vedla k zavedení pony expressu, spěšné dopravy jezddeckými koňmi, kdy jezdec jako štafeta několikrát během své jízdy měnil na zvláštních stanicích stále čerstvé koně. Ve službě bylo neustále na 80 jezdců a 500 rychlých koní. Byla to služba velmi nebezpečná. Poslové, kteří své cesty konali pouze s poštovní brašnou, s nožem a revolverem, bývali často přepadeni Indiány, čihajícmi, aby je olopili. Pony expresseem se zmiňována trať urazila za 10 dní. Podkladem všech těchto dopravních spojů středozápadu s tichomořským pobřežím byla proslulá Oregonská cesta (Oregon Trail), přirozená, lidmi nenavrhovaná stezka, vytvořená přírodou. Ta se nyní stala i základem pro západní větev transkontinentální železnice. Počíná se budovat v roce 1864 jako velký stavební podnik společnosti Union Pacific Railroad. Práce jsou prováděny za značných nesnází, jak terenních, při přechodu Skalístých hor, tak bezpečnostních. Útoky Indiánů proti pracujícím četám, osamělým stanicím a vlakům, jsou na denním pořádku. Dělníci pracují s puškami na dosah ruky, o jejich bezpečnost se starají vojáci, rozložení v osmi vojenských stanicích. Kmeny Pawneeů, Siouxů,

Tyto projevy jsou nejzávažnější, zvláště pro náš národ, neboť britský politik v nich ostře kritizuje mnichovskou dohodu, staví se do opozice (jako často za svého bohatého života) proti vlastní straně a vládě, Churchill nikdy neuznal Mnichov, byl přesvědčen, že tím nebyl zachráněn mír, ale že je to vlastně začátek války. Churchill vytýká britské vládě, že se na tuto blízkou a neodvratnou válku nepřipravila a nepřipravuje. Lituje, že Československo bylo obětováno a varuje před dalšími ústupky. Toto údobí je také z nejslavnějších období Churchillova života. Stal se vlastně prvním prorokem Hitlerova fantastického vzestupu. Za války se stal Churchill nejdříve prvním lordem admirality, později předsedou vlády. Projev stíhá projev, na některé se pamatujeme, jiné jsme slyšeli ve výtahu, jiné, mnohé, neznáme. Churchill komentuje válku velmi strážlivě, pravdivě a věcně. Někdy v jeho projevech přehnaného optimismu, spíš vidí událost černěji než by musel. Ale ví, že jen tak mu britský národ uvěří a jen tak dokáže pracovat a bojovat s nejvyšším úsilím. V těchto projevech je i projev k našemu národu. Bylo to při druhém výročí Mnichova.

Druhá kniha „Nelitostný zápas“ (brož. 90 Kčs) je přeložena neméně pečlivě dr. J. Kolářem a vedena upravovatelem Ch. Eadem, který se ujal této funkce za

nepřítomnosti Churchillova syna. Projevy zachycují dobu od 12. listopadu do 30. prosince 1941, tedy dobu pro Velkou Británii nejkritičtější. V těch letech Hitler triumfoval a byl jist svým vítězstvím. Zde nacházíme řadu podrobností z měsíců, plných napětí a očekávání. Dramatická historie se rozvíjí skoro dobrodružně a lidé, kteří tuto poslední válku nezažili, budou číst tyto projevy jako nejnepřívětivější četbu. Mnozí historikové v ní najdou řadu dokumentů pro své kroniky a pro vystižení atmosféry, v níž tehdy žila Evropa. Kniha vrcholí vpádem Hitlera do Sovětského svazu, i útokem Japonců na Pearl Harbour. Churchill slibuje „krev, pot a slzy“ britskému národu. Je strážlivější, než kdy před tím. A přece je již jasné, že proti mocnostem zla se formuje obrovská armáda. Na západě a na východě se připravuje odpor a útok. Kdy začne? Kdy se karta obrátí?

Kdo chce znát dějiny poslední světové války, kdo chce vidět trochu podrobněji do dat a skutečností, má zde velkou příležitost k doplnění svých vědomostí. Není to jenom historie války, je to také charakteristika Churchilla jako válečného vůdce Velké Británie, je to však i dokument, který nad všechny opačné projevy dokazuje, že spojení mezi velkými i malými národy může a musí trvat i v míru.

Jiří Hrbas

Přeloženo z Národního osvobození.

Arapahů, dále pak na západ Indiánů Vraních, Černonohých, Bannocksů, Hadů a Sošónů, se brání krvavě proti vpádu „oceľového oře“ do svých sídlišť. Jindy jsou vlaky zastaveny na trati na dlouhou dobu, než se přes koleje převalí veliké stádo bisonů. Lokomotivy, které jsou slavné a jsou pojmenovány vlastními jmény, mají před sebou silné hrabáky, jimiž odhazují nastražené překážky a zvěř, která za noci zmateně prchá po kolejích v kuželi jejich lamp. Dočasná sídla pracujících čet se stávají náhlými středisky dosavadní divočiny, místy bez zákona, kde platí rychlejší výstřel nebo dřívější máchnutí nožem. Vládnou zde nálevny „saloons“, karty, kostky a tancárny. Přicházejí sem zlatokopové, lovcí kožšin, potulní kramáři; soustřeďuje se sem obchodování z širokého okolí. Skladiště zboží při nálevnách jsou místy, kde se dostane všechno — od tabáku až po mechanické piano.

Některá z dočasných sídel jsou určena za příští železniční stanice. Tu pak přisedají jednotlivé domky v rychlejším sledu a po obou stranách kolejí se rozrůstá osada, pak městečko a město. Odtud příznačný zjev amerických vlaků, jezdících středem, mnohdy po ulicích města. Neboť postup zde byl opačný, než v

dráha a pak při ní vznikala města; o jejich poloze rozhodly stavební podmínky železniční trati.

Po dráze, která již byla vybudována, se zásobují předemnuté pracovní osady dalším stavebním materiálem, náčiním a potravinami. Hlavní masitou potravu poskytuje sám kraj v nesčetných, miliony hlav čítajících stádech bisonů. Ve službách společnosti Union Pacific je roku 1863 plukovník W. F. Cody, lépe známý pod jménem Buffalo Bill, který za 500 dolarů měsíčně loví pro pracující dělníky bisony. Počítá se, že jich svou proslulou ručnicí Lucrezia Borgia zastřelil přes 4000 kusů.

Slavné dílo transkontinentální železnice americké bylo dokončeno 10. května roku 1869. Toho dne se východní a západní větve trati přiblížily v městě Promontory v Utahu na délku jedné kolejnice. Přijel prezident Grant, proslulý generál z občanské války, aby se zúčastnil této významné události. Když byla za zbyvájící kolejnici položena kolejnice stříbrná a ta pak zatlučena hřebem ze zlata, bylo Dalekého Západu dobyt. Spojily se dva břehy kontinentu, a americký život jako by se rozjel větší rychlostí.

Výňatek z díla „Spojené státy americké“, jehož seřitové vydání bylo právě zahájeno nakladatelstvem

NOVÉ FRANCOUZSKÉ KNIHY

Svycarský historik Gonzague de Reynold vydal první 4 svazky díla: »La Formation de l'Europe« (Librairie universelle de France), které obsáhne vcelku 6 svazků. V těchto prvních svazcích je pojednáno o řeckých a římských dějinách.

U Flammariona vyšlo posmrtné dílo francouzského historika Octava Aubryho »Histoire de France«, napsané za okupace.

Knihy o umění. Poslední dobou vyšlo velmi mnoho knih o umění, hlavně o malířství. Z nich zaznamenáváme alespoň některé: »Panorama des Arts 1946«, vyšlo u Somogyiho a podává přehled nejnovějších uměleckých směrů. Dílo je bohaté na reprodukce (200) a dobře poslouží laikům i odborníkům. Technice a estetice malířství je věnováno dílo Fr. Fosca »La Peinture — qu'est-ce que c'est?« (Éd. Portes de France.)

Camus poctěn Cenou kritiků. Cena kritiků (Prix des Critiques) byla letos udělena Albertu Camusovi za jeho román »Mor« (La Peste). Albert Camus je třiatřicetiletý novinář, dramatik a romanopisec alžírského původu, který se vyznamenal ve francouzském podzemním hnutí; je autorem známé divadelní hry »Caligula«, dvou essayů, »Sisyův mythus« a »Dopis německému příteli«, a autorem románu »Cizinec«. K. i.

Sebrané spisy Léona Bloye s úvodní studií Stanislava Fumeta obsáhnou na padesát svazků. Právě vyšel druhý svazek »Le mendiant ingrat« (Nevděčný žebrák) v nakladatelství L. Ů. F. K. i.

Básně, essaye. Básník Pierre Emmanuël, zvolený nedávno místopředsedou Comité National des Ecrivains, vydal novou sbírku básní »Chansons du Dé à coudre«. — Literární kritik André Rousseaux shrnul celou řadu svých nejlepších kritických článků do knihy »Portraits littéraires choisis« (Vybrané literární portréty), která vyjde v nakladatelství Skira. — V nakladatelství Minuit vyšla anthologie nejlepších francouzských textů, vzniklých v letech 1939—1945, s názvem »Patrie — Textes français de 1939 à 1945«. Autory jsou Jean Paulhan a Dominique Aury. — Básník Marcel Béal zachytil vzpomínky posledních dvou let na básníka Maxe Jacoba, který zahynul za války v koncentračním táboře v Drancy, v knize »Dernier visage de Max Jacob« (Poslední tvář M. J.). — Nakladatelství Faulac. — Nakladatelství Corrèa přetisklo Buenozodův essay o hudebním zjevu Franze Schuberta. — Víc než tisíciletou německou útočností přibíjí na pranýř kniha »Evropa a německá nebezpečí« (L'Europe et

le péril allemand), jejímž autorem je Joseph Calmette a která sleduje dobu od versailleské smlouvy do německé kapitulace v poslední válce. K. i.

Antoine de Saint-Exupéry, romanopisec a bojovník, který padl na samém sklonku světové války, zanechal po sobě v rukopise větší posmrtné dílo, které je filosofickým křemdem jeho života. Vydání této poslední práce Exupéryho se očekává s napětím. — Henri Castillou, autor románu »Orteno«, který bude zfilmován, vydal v nakladatelství La Jeune Parque knihu povídek »Le Fleuve mort« (Mrtvá řeka). — Autor zajímavého románu »Apprenti« Raymond Guérin vydává v nakladatelství Scorpion svůj druhý román »La main passe«. — V Seghersově nakladatelství vyjde essay o Beudelaireovi »Beaudelaire ou l'expérience du gouffre«, jehož autorem je Benjamin Fondane, a Magnyho essay o americkém románu. — V nakladatelství Oliven vyjde filosofický essay »Culottes courtes et philosophies«, jež napsali Delbray a Sévère, s předmluvou Jules Romainse.

KNIHY REDAKCI DOŠLE

Mary Rollandová: **Osamělý poutník.** Přeložila Jar. milá Štenglová. Obálka a rytlnu provedla akad. malíř. Toyen. Vydalo naklad. R. Schütz, str. 298, cena 57 Kčs, váz. 77 Kčs.

Doc. dr. Frant. Roubík: **Přehled českých dějin.** Obálku navrhl akad. malíř Václav Plátek. Vydalo nakladatel. Orbis, stran 242, cena brož. 80 Kčs, váz. 100 Kčs.

Frank Tetauer: **Krvavá fuga.** Pro Literární klub Máj vydalo Nakl. družstvo Máj. Obálka Jar. Šváb. Stran 188,

Stanislav Lolek: **Lovecký deník.** Kresby a fotografie St. Lolek. Nakladatel Společenská knižtiskárna v Zábřehu. Stran 167, brož. 128 Kčs.

L. Novák: **Pásmo vzpomínek.** Vydalo Nakl. družstvo Máj. Stran 252, brož. 99 Kčs, váz. 134 Kčs.

Aloisius Bertrand: **Kašpar noci.** Z francouzštiny přeložil J. Heyduk. Typograf. upravil A. Jero. Vydal Jan V. Pojer, Brno. Stran 191, 150 Kčs.

Norman Dale: **Nebezpečný poklad.** Román pro chlapce. Z angl. orig. Dangerous treasure přeložil Jos. Schwarz. Obálka a obrázky Jos. Bidlo. Nakl. Práce. Stran 117, brož. 70 Kčs, váz. 95 Kčs.

Anna Sedlmayerová: **Kačenka.** Obrázky Aleny Ladové. Vydalo nakl. Práce. Stran 174, brož. 95 Kčs, váz. 120 Kčs.

Olga Srbová: **Co nebylo v třídní knize.** (Román.) Obálka a kresby I. Jifincová. Graf. upravil Frant. Mašek. Nakl. Práce. Stran 120, brož. 90 Kčs, váz. 120 Kčs.